

Oblici i učinci politizacije profesionalnog nogometa u suvremenoj Hrvatskoj

Andrašek, Damir

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:109023>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-14**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Damir Andrašek

**OBLICI I UČINCI POLITIZACIJE
PROFESIONALNOG NOGOMETA U
SUVREMENOJ HRVATSKOJ**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

**OBLICI I UČINCI POLITIZACIJE
PROFESIONALNOG NOGOMETA U
SUVREMENOJ HRVATSKOJ**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Dražen Lalić

Student: Damir Andrašek

Zagreb,
Rujan 2019.

Izjava o autorstvu

Izjavljujem da sam diplomski rad „Oblici i učinci politizacije profesionalnog nogometa u suvremenoj Hrvatskoj“, koji sam predao na ocjenu mentoru prof. dr. sc. Draženu Laliću, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštovao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Damir Andrašek

Zahvala

Zahvaljujem se svome mentoru prof. dr. sc. Draženu Laliću na brojnim stručnim savjetima i izuzetnoj suradnji i pomoći tijekom izrade ovog diplomskog rada.

Također, zahvaljujem se svojim kolegama i prijateljima koji su mi uljepšali vrijeme provedeno na fakultetu i uvijek su bili spremni pomoći kada je trebalo.

Na kraju, najveću zahvalu upućujem svojoj obitelji, bratu Hrvoju i roditeljima Saši i Marini, koji su u svakom trenutku života bili tu za mene i uvijek će biti.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	7-8
2. TEORIJSKA MISAO O MEĐUODNOSU NOGOMETA I POLITIKE.....	8-9
2.1. Definiranje osnovnih pojmova.....	9-11
2.2. Međuodnos nogometa i politike.....	12
2.2.1. Važnost nogometa u suvremenom društvu	12-14
2.2.2. Tipologija odnosa između nogometa i politike.....	14-15
2.2.3. Teorijski uvid u politizaciju nogometa.....	16-17
2.3. Politički i društveni kontekst suvremene Hrvatske.....	17-20
2.4. Teze istraživanja.....	20-21
3. METODOLOGIJA.....	21-24
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	24
4.1. Politizacija igrača.....	25-28
4.2. Politizacija posrednika nogometa.....	28-32
4.3. Politizacija navijača.....	32-38
4.4. Politizacija medija.....	38-42
5. ZAKLJUČAK.....	42-43
LITERATURA.....	45-49

POPIS ILUSTRACIJA

Slike:

Slika 1: Josip Šimunić vodi navijanje uzvikom „Za dom – spremni“.....26

Slika 2: Predsjednik HNS-a Davor Šuker i savjetnik GNK Dinamo Zdravko Mamić.....29

Slika 3: Naslovnica Sportskih novosti dan nakon utakmice Hrvatska – Češka.....36

Slika 4: Zagrebački gradonačelnik Milan Bandić u društvu Zdravka Mamića.....39

Prilozi:

Prilog 1: Upitnik za intervju.....50-51

1. UVOD

U vrijeme pisanja ovog rada, hrvatska nacionalna reprezentacija je svjetski viceprvak u nogometu, a Dinamo, najjači hrvatski nogometni klub, ponovno je izborio grupnu fazu Lige prvaka. Važnost nogometa u hrvatskom društvu na najbolji mogući način se mogao vidjeti nakon završetka Svjetskog nogometnog prvenstva u Rusiji 2018. godine, kada je igrače na povratku u glavni grad Hrvatske dočekalo otprilike pola milijuna ljudi.

Privlačnost nogometa teško je, ako ne i nemoguće objasniti. Što je to toliko posebno u gledanju dvadeset dvoje ljudi koji trče za loptom devedeset minuta, nerijetko ne zabivši niti jedan gol? Ljudi diljem svijeta imaju gotovo fanatičan odnos prema nogometu, koji ima sposobnost – kao rijetko što - dovesti čovjeka od stanja potpune euforije do depresije u rekordno kratkom vremenu. No ipak je to najpopularniji svjetski sport koji svakodnevno zaintrigira milijune ljudi, kao niti jedan drugi.

U Hrvatskoj, pak, osim povremenih „bljeskova“ u vidu uspjeha nacionalne selekcije, tuzemni nogomet je u medijima češće predmet crne kronike i kriminalnih istraga. A ključni problemi hrvatskog nogometa, identificirani od strane stručnjaka prije mnogo godina¹, su i dalje sveprisutni. Očito je nepostojanje političke volje pri rješavanju ključnih problema hrvatskog nogometa.

Pitanje politizacije nogometa u suvremenoj Hrvatskoj je vrlo kompleksno i opširno. U Hrvatskoj je nogomet i dalje na marginama znanosti, te postoji svega nekoliko znanstvenih radova o suvremenom međudnosu nogometa i politike². Politizacija nogometa prisutna je na svim razinama, od lokalne-amaterske, regionalne, te posebno na profesionalnoj razini. Zbog opširnosti teme i brojnosti slučajeva, u ovome radu fokusiram se na profesionalni nogomet - konkretno na slučajeve politizacije Prve hrvatske nogometne lige i nacionalne selekcije. Razlog tome je ponajviše medijska eksponiranost i prelijevajući efekt koji (profesionalni nogomet) ima na društvo u cjelini.

Od početka mora biti jasno kako politizacija profesionalnog nogometa u Hrvatskoj nije novi fenomen. Nogomet se u prvom desetljeću moderne hrvatske države koristio kao sredstvo afirmacije i legitimacije novonastale države, te je imao pretežito homogenizirajući efekt na hrvatsko društvo. U ovom radu fokusiram se na period suvremene Hrvatske, koji je široko

¹ O ovome više u: Lalić (2015) „Je li hrvatski nogomet mrtav i može li se oživjeti“.

² Prema važnosti ističem sljedeće knjige: Lalić (2018), Holiga (2018) i Biti (2018).

prihvaćen kao period nakon 2000. godine. Tada, nakon smrti prvog hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana, došlo je do prve smjene vlasti te daljnje konsolidacije demokracije. U stručnoj literaturi ovaj period se shvaća kao period liberalne parlamentarne demokracije u Hrvatskoj.

Sportom općenito, a nogometom posebno aktivno se bavim petnaestak godina. No, nogomet kao društveni fenomen počeo sam akademski istraživati posljednjih nekoliko godina. Osobni motiv bavljenja ovom temom je dualan i proizlazi 'iz obitelji'; od oca sam naslijedio ljubav prema nogometu, od majke težnju ka istini ili pravdi. Mišljenja sam kako bi svaki sport, tako i nogomet, u svojem izvornom obliku trebao biti polje uključivanja, socijalno ljepilo društva, s jednakim prilikama za sve.

Ključni metodološki alat koji koristim u istraživanju jest metoda strukturiranog intervjua. Stoga, istraživačko pitanje ovoga rada jest „koja je percepcija eksperata za međuodnos nogometa i politike o dominantnim oblicima politizacije suvremenog nogometa u Hrvatskoj i koji su njegovi učinci na društvo u cjelini?“

Cilj ovog diplomskog rada je ustanoviti koji su dominantni oblici politizacije profesionalnog nogometa u suvremenoj Hrvatskoj. Drugi cilj je ustvrditi kako politizacija različitih aktera nogometa ima utjecaj na društvo u cjelini.

Ovu tematiku u radu obrađujem na sljedeći način. Nakon uvoda, na početku izlažem teorijski okvir o vezi nogometa i politike nužan za razumijevanje ovog rada. Ovdje objašnjavam temeljne koncepte i dajem kratak pregled postojeće relevantne literature o međupovezanosti nogometa i politike. Nakon toga objašnjavam koje sam metodološke alate koristio prilikom izrade ovog rada. U centralnom dijelu rada donosim rezultate istraživanja s popratnom raspravom o politizaciji svakog zasebnog nogometnog aktera. Naposljetku slijedi zaključak.

2. TEORIJSKA MISAO O MEĐUODNOSU NOGOMETA I POLITIKE

U ovom dijelu rada objašnjavam teorijsku osnovu za daljnji dio teksta. Nogomet je danas globalno daleko najpopularniji sport, prema brojnim kriterijima. Kolika je privlačnost ovog sporta najbolje

se vidi u podatku kako se nogometom danas, direktno ili indirektno, bavi četiri milijarde ljudi!³ To je više od 50% svjetskog stanovništva. Ne škodi stoga, prije svega, pojasniti tu neobjašnjivu privlačnost nogometa, te njegovu važnost u suvremenom društvu. Na početku definiram temeljne pojmove ovoga rada, te potom prikazujem teorijsku povezanost odnosa nogometa i politike. U ovom dijelu teksta oslanjam se pretežito na uvide najistaknutijeg predstavnika i osnivača sociologije sporta u bivšoj Jugoslaviji, Srđana Vrcana, i njegovo djelo „Nogomet – politika – nasilje. Ogledi iz sociologije sporta“.

2.1. Definiranje osnovnih pojmova

Prije teorijskog određivanja međuodnosa nogometa i politike, ukratko definiram ključne pojmove ovoga rada potrebne za analiziranje spomenutog međuodnosa. Prvo prikazujem osnovne karakteristike nogometne igre i njegov povijesni razvoj, a potom objašnjavam pojam politike.

Nogomet je relativno jednostavna timska igra koju određuju nekoliko lako shvatljivih pravila. Igra se nogom i glavom, dok jedino golman može igrati rukama u za to određenom prostoru. Postoji nekoliko inačica nogometa, no u ovom radu bavim se njegovim najpopularnijem oblikom, velikom nogometu. U njemu se međusobno sukobljavaju po deset igrača i golman s ciljem postizanja većeg broja golova i konačno, pobjede u utakmici.

Prema Vrcanu (2003: 24 – 32) postoji nekoliko općenitih razloga zbog čega je nogomet postao masovni fenomen današnjice. Prvo, nogomet je jednostavan kolektivan sport s lako razumljivim pravilima. Drugo, umijeće igrača nije ovisno o kvaliteti sredstva kojima igra - što je slučaj u tenisu, hokeju i slično. Nogometna privlačnost očituje se i u njegovoj dinamici, inventivnosti, neizvjesnosti te estetskoj dimenziji (driblinzi, efektni golovi i sl.). Također, nogomet je mjesto uključenja, a stadioni javne svetkovine i mjesta prividnog egalitarizma.

Ostale karakteristike nogometa možemo potražiti u njegovom osnovnom obliku – igri. Roger Callois (2001: 8-9) definirao je igru kao aktivnost koja je (1) slobodna – igranje je proizvoljno, (2) izdvojena – unaprijed određena i ograničena vremenom i prostorom, (3) neizvjesna – pobjednik je unaprijed nepoznat, (4) neproduktivna – ne stvaraju se dodatna materijalna vrijednost, (5)

³ Podaci prema internetskoj stranici (totalsportek.com, 2019), koji su u ovom istraživanju u obzir uzeli trinaest kriterija

propisana – za vrijeme trajanja igre vrijede posebna pravila, te (6) fiktivna – prisutna je specifična svijest o drugorazrednoj vrsti realnosti.

Vrcan (2003: 8), tragajući za korijenima ove planetarno popularno igre, navodi kako su se neki oblici loptanja nogom, na ovaj ili onaj način, mogli naći u raznim povijesnim periodima, neovisno o geografskom položaju. Primjerice, vojska Aleksandra Velikog je igrala nešto slično nogometu, kao i neka brazilska plemena iz pred kolumbovske Amerike⁴, pa sve do Kine – koji su to naučili od Huna, antičke Grčke, Rima... Stoga Vrcan lucidno zaključuje kako „igranje loptom kao da ne ovisi ni od zemljopisnih ni od kulturnih okolnosti nego je, kao neka sklonost, svojstvena ljudima bez obzira na njihovu rasu, kulturu, društveni ustroj, itd. (Vrcan, 2003:8).

Počeci nogometa kojeg danas poznajemo većemo uz dva povijesna momenta. Prvi moderni oblik nogometa seže s kraja 15-og i početka 16-og stoljeća u Firenci, gdje su se na trgu *Piazza di Santa Croce* loptali timovi različitih gradskih kvartova. Tako se uzima da je 1565-ta godina rođenja nogometa. Timove, kao i danas, dijelile su različite boje odora. Sličnosti s današnjim nogometom, osim u samoj igri, nalazimo u vidu svojevrstne 'predstave za aristokraciju' - prisustvom navijanja, koreografijom (mahanje zastavama), pjevanjem i slično (Vrcan, 2003: 8). Zanimljivo jest kako se ova tradicija održala do danas (u mnogo komercijaliziranijem obliku), kada se svakog 24-og lipnja, na dan zaštitnika grada Firence – Ivana Krstitelja, susreću timovi Santa Croce (plavi), Santo Spirito (bijeli), Santa Maria Novella (crveni), and San Giovanni (zeleni)⁵ te međusobno igraju *calcio fiorentino*.

Narod kojem možemo zahvaliti kreiranje i promoviranje nogometa kakvog danas znamo jesu Englezi, koju nazivamo kolijevkom modernog nogometa. 26-og listopada 1863., na dan osnutka engleskog nogometnog udruženja (*FA – Football Association*), slavimo rođendan modernog nogometa. Englezi su tada bili industrijski najrazvijenija država u svijetu i velika pomorska sila. Nakon prihvaćanja općeprihvaćene regulacije nogomet je mogao izaći iz lokalnih okvira jer su pravila igre bila opće poznata. Tako su Englezi, osim trgovačkih dobara, jezika, britanskog imperijalizma, u razne dijelove svijeta 'izvozili' lopte i sportski ethos (Giulianotti, 1999: 9, u: Vrcan, 2003). Krajem 19-og stoljeća kada je u Engleskoj nogomet uveden u javno školstvo, te

⁴ Prvi poznati oblik timske igre s loptom, koja je napravljena od kamena, seže do Mezoameričkih kultura 3000 godina prije Krista. Prema nekim izvorima, lopta je predstavljala sunce, a kapetan poražene ekipa je žrtvovan bogovima (footballhistory.org, 2019).

⁵ Izvor: visitflorence.com, 2019.

dobivanjem svojstva sporta koji se igra za gledatelja s plaćenom ulaznicom, dobiva potpuni legitimitet.

U kontekstu ovoga rada spominjem i političke motive povezane s nogometom – U Firenci je spektakl nogometa aristokracija koristila kao odraz vlastite nadmoći u odnosu na puk, dok je u Engleskoj nogomet bio oruđe osporavanja državnog poretka, te je država kroz nogomet nastojala utjecati na mlade i njihovu seksualnost te na slobodno vrijeme radništva, tada podložno pijančevanju i nasilju.

Razloge nedavnih uspjeha hrvatskog nogometa možemo pripisati dugom tradicijom nogometa u nas. Pregled povijesti hrvatskog nogometa pripremio je Marković (2012) u izvornom znanstvenom članku „Počeci hrvatskog nogometa“, u kojem navodi kako počeci hrvatskog nogometa sežu do šesnaestoljetnih Dubrovčana. No, slično kao i u ostatku svijeta, nogomet na ove prostore su donijeli engleski pomorci. Prva nogometna utakmica između Engleza i nekoliko domaćih mladića odigrana je u slavonskom selu Županji, davne 1880-te godine (Marković, 2012: 306).

Razvoj nogometa bio je postupan i pratio je globalne trendove općenitog ljudskog razvoja. Procesima globalizacije, komercijalizacije, televizacije, feminizacije i internalizacije nogomet sve manje slični igri, a sve više potrošačkoj industriji zabave koja reproducira ogromne svote novca. Homo ludens – čovjeka koji se igra, zamjenjuje homo faber – čovjek koji radi.

Prije svega ističem kako postoji mnoštvo definicija politike, no za potrebe ovoga rada sažimam njegove najvažnije karakteristike. Dvije najosnovnije i međusobno suprotne definicije dolaze iz udžbenika „Politike i gospodarstva“ iz srednjih škola u kojima stoji kako je politika (1) borba za opće dobro, te (2) borba za vlast.

Ovakvo suprotno tumačenje politike po sebi stvara podjele u društvu, što je jedna od glavnih karakteristika političke borbe. Politiku kao borbu za opće dobro shvaćaju oni koji vlast razumiju kao sredstvo ostvarivanja zajedničkih ciljeva i težnja općem interesu nasuprot pritiscima pojedinačnih aktera. S druge strane, politiku kao borbu za vlast shvaćaju prvenstveno političari, kojima je vlast cilj sam po sebi, a ne sredstvo. Vlast im pruža moć i mogućnost pojedincima i grupama uspostavu dominacije nad društvom iz kojeg izvlače korist – često osobnu ili partikularnu. (Duverger, 2001, u: Lalić, 2018).

U predstavničkim demokracijama, kakva je i Hrvatska, postoji načelo podijele vlasti na izvršnu, zakonodavnu i sudsku. Kada se vlasti unutarnjim mehanizmima međusobno ograničavaju i u potpunosti su autonomne, govorimo o liberalnim demokracijama. U kontekstu ovoga rada korisno je prikazati tri dimenzije politike, kod kojih je isprepleten odnos između svih triju vrsta vlasti. U nedostatku adekvatnih hrvatskih zamjenica, u literaturi su se uvriježile engleski termini „politics“, „policy“ i „polity“. „Polity“ podrazumjeva normativnu dimenziju, odnosno institucionalno uređenje države, „politics“ je ono što se tradicionalno shvaća kao politika - konfliktna dimenzija koja se odnosi na aktere i različite utjecaje pri donošenju odluka. „Policy“ je najkompleksniji pojam i odnosi se na javno djelovanje vlasti i proces donošenja javnih politika (Kovačić, 2015).

2.1. Međuodnos nogometa i politike

U ovom dijelu predstavljam temeljne teorijske koncepte povezanosti nogometa i politike, logički podijeljenih u nekoliko cjelina. Veze nogometa i politike očituju se u internoj politici nogometa, na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Prema Vrcanu (2003: 132-136), s teorijske razine, povezanost nogometa i politike se očituje u (1) društveno homogenizirajućem potencijalu nogometa, (2) društveno diviznom i antagonizirajućem potencijalu (3) sposobnosti proizvodnje i obnavljanju tenzija, te u (4) iznimnom mobilizacijskom potencijalu. Također, ako uzmemo da ništa tako učinkovito legitimizira kao uspjeh, logički možemo pretpostaviti manipuliranje sportskim uspjesima za političke svrhe. Primjera vjerojatno ima toliko koliko i sportskih uspjeha, te ne moramo napuštati lokalne okvire u potrazi za navedenim.

2.2.1. Važnost nogometa u suvremenom društvu

Kolika je zastupljenost nogometa i njegova važnost u modernom društvu najbolje oslikava podatak kako ima više država članica FIFA-e (208), krovne svjetske nogometno organizacije, nego država članica Ujedinjenih naroda (193).

Nogomet u modernom društvu osim sportske dimenzije, zauzima važnu socijalnu i pedagošku ulogu. Nogomet nas od malih nogu uči vrijednostima timske igre, suradnje, discipline, treninga/rada, uspjehu, poštovanju prema suparnicima. te na taj način odgaja buduće građane, temeljne jedinice suvremenog, demokratskog društva.

Uloga sporta općenito, a nogometa posebno, velika je za pojedinca i za društvo u cjelini, zbog pozitivnih psihofizičkih učinaka koje bavljenje sportskom aktivnosti rezultira. Ljudi u 21. stoljeću – prvenstveno u razvijenim državama *Zapada* - pretežno imaju rutiniran, sjedilački način života. Razlog tomu je promjena 'prirode rada', modernizacija, urbanizacija te globalizacija. U takvim okolnostima posebno je važno bavljenje fizičkom aktivnosti, te očuvanje zdravlja i vitalnosti.

Drugo, važnost nogometa u modernom društvu očituje se posebno u njegovom socijalnom aspektu. Rijetko što u današnjem svijetu može privući toliko pozornosti kao nogomet⁶. Recentniji primjer, nama blizak, jest doček srebrnih hrvatskih nogometaša u srpnju 2018. godine, kada je na ulice Grada Zagreba izašlo više od 500 000 ljudi pozdraviti *Vatrene*⁷. Kapacitet za okupiti ovoliki broj Hrvata oko jednog događaja ne može se pronaći nigdje drugdje. Sport općenito - pa i nogomet - je postao sredstvo promocije potlačenih skupina, nacionalnih manjina ili disidentskih skupina. Dodatno, „utjecaj sporta na politiku danas je vjerojatno veći nego što je ikada bio, što s jedne strane odražava njegovu ekonomsku moć, a s druge sve veću univerzalnost“ (Bodin i sur., 2007: 76).

Prema Vrcanu (2003), nogomet u modernom društvu je poprimio oblik 'svjetovne religije', gdje ogroman broj ljudi svakog vikenda odlazi na nogometne stadione (metafora Crkve) kako bi zajedno pjevali, skakali, navijali, komentirali, nerijetko i vrijeđali, te uživali u svim ljepotama nogometne igre. Za Perasovića i Bartolucci (2007), sport i nogomet su to ljudske kreacije, ljudske tvorevine koje se mijenjaju paralelno s društvom u cjelini te ih stoga moramo promatrati kao temeljne društvene institucije.

Poznato lice s televizijskih ekrana HRT-a je Antun Samovojska, nogometni ekspert koji je zbog strastvenog odnosa prema nogometu i pamćenju najsitnijih detalja dobio nadimak „nogometna enciklopedija“. On navodi sedam teza zbog kojih je nogomet najpopularniji sport današnjice: nejneizvjesniji, najrazumljiviji, najdemokratskiji, najpravedniji sport, zanimljiva simulacija bitke živim likovima, aspekt nogometa u kojem je svaki gledatelj bolji od trenera/izbornika, te zbog izrazite televizičnosti (Ileš, 2018).

⁶ Ilustrativan primjer ovome jest podatak kako je svjetsko prvenstvo u Njemačkoj 2006. godine gledalo 30 milijardi ljudi. Podaci za gledanost se prikupljaju kumulativno, što znači da se svaki pogled računao zasebno (topendsports.com, 2019).

⁷ Navedeni događaj predstavlja najveće masovno okupljanje Hrvata u povijesti. Iz današnje perspektive, nemoguće je zamisliti i približno velik broj na nekom, primjerice, političkom protestu (poslovni.hr, 2019).

Vrcan (2003) uspoređuje suvremenu liberalnu demokraciju i nogometa na pomalo radikalnan način, gdje – „dvadeset i dva igraju, a milijuni gledaju“. Na ovaj vrlo jednostavan, a ujedno i živopisan način, autor sažima golemu problematiku te na neki način objašnjava nastale pokrete protiv modernog nogometa. No, radi pozitivnih vrijednosti koje nogomet potencira – kompetitivnost, uspjeh, hijerarhija – služi kao ideološki aparat moderniteta i daje legitimitet prirodnosti društvenim okolnostima koje je stvorio kapitalistički sustav.

Vrcan također (2003: 16-24) ističe neodvojivost političke od nogometne kulture, zato što nogomet, u modernom obliku, znatno utječe na način na koji promatramo svijet. Tako nogomet (1) posvješćuje razliku između aktivnih elita i pasivnih masa, (2) omogućuje izlaženje iz pasivnog individualizma i trošenje osobnih ili grupnih energija, (3) pruža osjećaj pripadnosti kolektivu, (4) vrednuje konkurenciju i uspjeh, (5) učvršćuje hijerarhiju vrijednosti i patrijarhat, (6) normalizira shvaćanje da „svatko ima svoju cijenu“, te (7) potiče razvoj osobnog odnosa spram pobjede ili poraza.

U svom članku „Sociologija sporta u hrvatskom kontekstu“ Perasović i Bartolucci (2007) bave se razvojem sociologije sporta u Hrvatskoj. Za ovaj rad predmet njihovog istraživanja nije toliko značajan, no oni navode kako za sport kažemo da je 'zrcalo modernog društva'. S ovom konstatacijom većina sociologa sporta bi se složila. Ako hrvatsko društvo jest moderno, to je znak tektonskih poremećaja u samom sustavu. „Kao društvena institucija, sport uvelike ovisi o dominantnoj kulturi tj. normama i vrijednostima društva kojega je dio“ (Perasović i Bartoluci, 2007: 107). Uostalom, prema Perasoviću i Bartoluci, suvremena istraživanja pokazuju kako nogomet više utječe na kulturu pojedinog društva od ostalih segmenata masovne kulture.

2.2.2. Tipologija odnosa nogometa i politike

Kroz dosadašnju teorijsku raspravu dobili smo uvid o međupovezanosti navedena dva fenomena. Međutim, u ovome radu fokus je na sâmom odnosu politike i nogometa. Poticaj za politološku raspravu o važnosti istraživanja odnosa politike i sporta, te potencijalno proširenje postojeće tipologije, pružio je znanstveni članak Simone Kustec Lipicer i Alema Maksutija (2010: 147-170) „Odnos politike i sporta u perspektivi teorijskih analiza u politologiji“. U ovome radu autori prvo izlažu kontekst odnosa politike i sporta, zatim iznose analizu postojeće svjetske i jugoslavenske literature o navedenoj problematici, na temelju koje izvode tipologizaciju odnosa politike i sporta. Bitno je napomenuti kako „razlike između odnosa politike kao borbe za vlast, institucionalne

strukture te konceptata javnointeresnog djelovanja i sporta presudno utječu na buduća obilježja odnosa sporta i politike“ (Kustec Lipicer i Maksuti, 2010: 147).

Tako su autori razvili tri idealtipske moguće skupine dominantnih međuodnosa politike i sporta. Ako razumijevamo politiku kao javnointeresno djelovanje vlasti, onda je riječ o suradnji. U ovom modelu, postoji obostrani interes za međusobnim uključivanjem. Iz političke pozicije u cilju postizanja zajedničkog interesa – javnog dobra, a sa strane sporta radi poboljšavanja uvjeta za buduće funkcioniranje. Ovaj tip odnosa karakterizira otvorenost i težnja za povezivanjem sa područjima koji su direktno povezani, poput zdravstva ili obrazovanja. Drugi idealtipski model je nezanimanje, kojoj je temeljna značajka međusobnog odnosa indiferentnost. Ovaj tip proizlazi iz shvaćanja politike kao institucionalne strukture vlasti, te interes za međusobno uključivanje postoji. Prema autorima, obje strane su svjesne očiglednosti postojanja međusobnog odnosa, no taj odnos predstavlja vezu koja omogućuje nesmetano svakodnevno djelovanje obiju institucija. Konačno, treći tip odnosa je konflikt, koji je prema dosadašnjim analizama najčešći tip odnosa. Za ovaj model slijedi jednostavno objašnjenje – obje strane imaju različite motive djelovanja, te je konflikt (sukob) logičan proizvod međusobnog odnosa. U ovom tipu, politika se shvaća kao borba za vlast. Iako postoji interes svakodnevne vlasti za uključivanje na području sporta, u pravilu nema interesa sporta za uključivanje politike. Autori ističu kako je navedena tipologija „živa“ i podložna promjenama i dopuni (Kustec-Lipicer i Maksuti, 2010).

Postojeću tipologiju međuodnosa nogometa i politike proširio je Lalić (2018). Prepoznavši kako ponuđeni idealtipski modeli međuodnosa nogometa i politike (suradnja, nezanimanje, konflikt) ne odgovaraju stvarnom stanju na primjeru Hrvatske, uvršćuje manipulaciju kao dodatni potencijalni model. Autor ističe kako se manipulacija „izražava u smišljenom baratnju krivim podacima, izvrnutim činjenicama i „faktoidima“ (poluistinama, nepouzdanim informacijama), dovođenju u zabludu drugih aktera i javnosti, zaobilaženju i tendencioznom tumačenju zakona i drugih propisa odnosno pripadajuće procedure, različitim podmetanjima i varanjima te sličnim zlouporabama usmjerenima podčinjavanju drugih čimbenika (njihovih interesa, potreba, stavova i mišljenja) akterima koji provode manipulaciju odnosno njihovim interesima te drugim nepriličnim i društveno štetnim oblicima komuniciranja i djelovanja.“ (Lalić, 2018: 91-92).

2.2.3. Teorijski uvid u politizaciju nogometa

Pojam politizacije označava uplitanje politike u sfere društva koje se ne smatraju *a priori* političkima. Politizirati se može svaka sfera društva ili određeni problem, a najčešći razlog zbog kojeg se događa jest interes – osobni (partikularni) ili stranački. U većini demokratskih društava politička participacija je na sve nižim razinama jer su ljudi ogorčeni neučinkovitošću sistema. Uključenost politike u ostale, prividno nepolitičke, sfere društva ne treba čuditi budući da je politička participacija u demokratskim državama na vrlo niskim razinama, te „širenje političke apatije sužava mogućnost izravne političke mobilizacije na čisto političkoj podlozi, te se tako povremena i prigodna politizacija postiže na prividno nepolitičkim i pred političkim osnovama“ (Vrcan, 2003: 134).

Uplitanje politike u sport - u ovome slučaju u nogomet - odredbama FIFA-e načelno je zabranjen. No svjesni smo svjedoci kako to jednostavno nije moguće. Politika nađe put svojim pipcima do svih sfera u kojima vidi potencijal za povećanje moći, a vrhunski nogomet, posebice u Europi, jest interes velikog broja ljudi te industrija koja reproducira ogromnu količinu novca. Kao takva, sasvim je jasno da je pod utjecajem raznih lobista, interesnih skupina, organizacija te političkih stranaka.

Iznimke nema – politizacija nogometa se događa od najnižih lokalnih razina, do vrhuške svjetskog nogometa. Svjež primjer je koruptivni skandal u kojem su optuženi tadašnji predsjednik UEFA-e, Michel Platini zajedno s nekolicinom ljudi iz vrha krovne europske nogometne organizacije da su primili mito od FIFA-e (u visini od 2 milijuna€!) za dodjelu Svjetskog nogometnog prvenstva u Katar 2020. godine (cnn, 2019).

Detaljni pregled uporabljivosti nogometa za politiku pripremio je Lalić (2018) u knjizi „Nogomet i politika. Povijest i suvremenost međudnosa u Hrvatskoj“. Prvi oblik uporabljivosti nogometa za političke aktere jest korištenje nogometa kao pozornica za razne političke ideologije. Povezano sa Vrcanovom metaforom stadiona kao prostora navijača za participativnu demokraciju, nogometni stadioni često su poprišta isticanja ekstremnih ideologija, poput fašizma, nacizma, komunizma ili rasizma. Drugi oblik jest u – po mnogima – prirodnoj povezanosti nogometa i nacije, dok se treći odnosi na intervencije političkog ekstremizma u svijet suvremenog nogometa. Četvrti oblik očituje se u kapacitetu nogometa za odašiljanje (političkih) poruka uporabom simbola. Peto, nogomet je podatan za strategije kojima se politički ciljevi nastoje postići prividno

nepolitičkim sredstvima. Šesti oblik jest politički potencijal nogometa kao platforme i sredstvo terorizma i specijalnoga rata. Sedmo, politički akteri koriste popularnost nogometa u vlastite promotivne svrhe, kako bi povećali prihvaćenost svoje opcije. Osmi oblik uporabljivosti nogometa ta politiku jest u mogućnosti postizanja širokog konsenzusa. Deveti oblik jest potencijal nogometa kao politički, ekonomski i kulturni promidžbeni alat. Konačno, deseti oblik jest povezanost nogometa s korupcijom.

2.3. Suvremeni politički i društveni kontekst

U ovome radu analiziram period politizacije profesionalnog nogometa u suvremenoj Hrvatskoj koji se naširoko shvaća kao period 2000-te godine. Na početku donosim pregled ključnih političkih promjena u hrvatskoj suvremenoj politici, te zatim pojašnjavam općedruštveni kontekst.

Smrću prvog hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana u prosincu 1999-te godine, otvoren je put promjenama u mladoj hrvatskoj politici. Prilično simbolično, u prvim danima novog milenija održani su parlamentarni izbori⁸ na kojem je HDZ prvi puta izgubio vlast. Koalicija lijevog centra⁹ predvođena SDP-om i Ivicom Račanom, te HSLŠ-om uvjerljivo je pobijedila je izborima, što je označilo prvu smjenu vlasti u hrvatskoj demokraciji. „Šestorka“, odnosno koalicija šest opozicijskih stranaka, bila je logički potez borbe protiv (tada izrazito dominantnog) HDZ-a, na temeljima širokog političkog i društvenog konsenzusa.

Nikada do tad nije bilo koalijske vlade u Hrvatskoj, te je uspješna smjena vlasti bila izrazito bitna za daljnju konsolidaciju demokracije u Hrvatskoj¹⁰. Prema Merkelu¹¹ (1999), konsolidacija demokracije posttotalitarnih i postautoritarnih režima ima četiri razine; (1) temeljne političke institucije, (2) glavni akteri predstavničke demokracije (političkih stranaka i interesnih saveza), (3) ponašanja moćnih neformalnih političkih aktera (vojske, crkve, poduzetnika i dr.) i (4) građanske kulture. Promjena stranke na vlasti – glavnih aktera predstavničke demokracije - pripada u drugi, vrlo važni stupanj konsolidacije demokracije.

⁸ Parlamentarni izbori su održani trećeg siječnja pa se nazivaju i trećesiječanjski izbori.

⁹ Takozvana *šestorka*; sačinjavala se od HSS-a, IDS-a, LS-a, HNS-a, HSLŠ-a i SDP-a.

¹⁰ Više o ovome u. Čular (ur.) (2005): Izbori i konsolidacija demokracije u Hrvatskoj.

¹¹ Wolfgang Merkel je njemački politički znanstvenik, jedan od ključnih autoriteta na području demokratizacije i transformacije političkih sustava.

Nenad Zakošek (2002) u svojoj knjizi *Politički sustav Hrvatske* ističe važnost ovih izbora kao izbora koji su transformirali stranački sustav. Nakon perioda stranačkog sustava s dominantnom strankom (HDZ) i umjereno fragmentiranom opozicijom, Zakošek ističe kako je vjerojatno „formiranje umjereno pluralističkog stranačkog sustava, u kojem će HDZ i SDP biti dvije najjače stranke na desnom i lijevom polu političkog spektra, oko kojih će se kristalizirati koalicijske strategije ostalih stranaka“ (Zakošek: 2002: 61).

Nedugo nakon parlamentarnih izbora bili su predsjednički izbori¹² na kojima je - prilično neočekivano - pobijedio kandidat HNS-a Stjepan Mesić. U studenom iste godine (2000) – u Saboru su izglasane ustavne promjene koje ograničavaju utjecaj Predsjednika Republike na politiku Vlade. Tako je uspostavljen parlamentarni sustav vlasti, nasuprot dotadašnjem polu-predsjedničkom sustavu.

Od početka ovog tisućljeća do danas glavnu ulogu u visokoj politici imaju, redom, HDZ i SDP. U promatranom razdoblju održano je šest ciklusa parlamentarnih izbora, na kojima je HDZ s koalicijskim partnerima vlast osvajao četiri puta (2003., 2007., 2015., 2016.), dok je SDP s koalicijskim partnerima pobijedio u dva navrata (2000. i 2011.).

Promatrani period Lalić (2018: 203-206) naziva periodom 'svokolike krize' – društvene, ekonomske, gospodarske, političke, pa i kulturne. Prve tri godine 21. stoljeća te period od 2009. pa sve do 2015. godine obilježene su ekonomskom krizom, koja se očitovala u padu zaposlenosti, BDP-a i drugih važnih ekonomskih pokazatelja. Ekonomsku krizu možemo pripisati učincima globalizacije¹³ i sve veće međupovezanosti svijeta. Slomom financijskih tržišta u Sjedinjenim američkim državama, efektom prelijevanja zahvaćen je cijeli Zapadni svijet.

Imali smo nekoliko političkih kriza¹⁴ - gotovo u svakoj Vladi - koje postaje teško i nabrojiti. U 2014-oj godini bila je aktualna izbjeglička kriza, koja je imala direktne implikacije na Hrvatsku kao svojevrsna vrijednosna dilema u društvu, koja je dodatno polarizirala društvo. Posljednjih

¹² Prvi krug predsjedničkih izbora nakon smrti Franje Tuđmana bio je 24-og siječnja 2000. godine. U prvom krugu natjecalo se devet kandidata od kojih su troje imali realne šanse za pobjedu: Mate Granić (HDZ), Dražen Budiša (SDP, HSL) i Stjepan Mesić (HNS).

¹³ Globalizacija je „proces ekonomskog, društvenog, kulturnog i političkog djelovanja koji nadilazi granice nacionalnih država, a očituje se u svim sferama života: u prijenosu znanja i informacija, povećanom opsegu svjetske razmjene dobara, kapitala, usluga i energije, u zaštiti okoliša i tako dalje.“ (Babić Krešić, 2015: 382).

¹⁴ Najveća politička kriza dogodila 2015. godine, raspadom HDZ-ove i MOST-ove vlade, koja je rezultirala raspisivanjem izvanrednih parlamentarnih izbora 2016. godine.

nekoliko godina, pak, Hrvatska ima unutarnji oblik izbjegličke krize, to jest problem sa zadržavanjem stanovništva (pogotovo mladih ljudi) u vlastitim granicama. Podaci pokazuju kako je Hrvatska u razdoblju od 2010. do 2017. izgubila 4% stanovništva¹⁵, najvećim dijelom u pet slavonskih županija. Alarmantan podatak jest kako u 2017. godini sve hrvatske županije bilježe pad broja ljudi u dobnoj skupini od 15 do 30 godina u odnosu na 2010. godinu (poslovni.hr, 2019).

Ključno obilježje hrvatske politike 21. stoljeća jest priprema i prilagodba ulasku u Europsku Uniju, u kojoj je Hrvatska postala 28-om članicom prvog srpnja 2013. godine. Nakon 2000-te godine, ulazak u Europsku Uniju bio je glavni vanjskopolitički cilj hrvatske politike. U tom razdoblju hrvatska je morala uskladiti vlastito zakonodavstvo s europskim i zadovoljiti niz kriterija¹⁶ za članstvo u Europskoj Uniji. Ovo razdoblje karakterizira intenzivnija borba protiv korupcije i organiziranog kriminala i općenito proces europeizacije, koji predstavlja „širi koncept zapadnoeuropske civilizacije i filozofije, kulturnih i kreativnih vrijednosti te dostignuća, koji su povezani s visokim standardima i kvalitetom kapitalističke proizvodnje i umjetničke produkcije, te društvene organizacije, koja je temeljena na tradiciji i vrijednostima znanja, obrazovanja, tolerancije, slobode i solidarnosti.“ (Babić Krešić, 2015: 386).

Kako je sport ogledalo društva u cjelini, jasno je kako su navedene krize imale negativne posljedice na sport, nogomet i društvo. Lalić 2010. godine u stručnom radu „Je li hrvatski nogomet mrtav i može li se oživjeti?“ identificira ključne probleme – indikatore raspadanja hrvatskog nogometa, od kojih je većina aktualna i danas. Oni su sljedeći: lažiranje rezultata utakmica prve HNL („Offside zamka“¹⁷), slaba posjećenost HNL-a, loše stanje nogometne infrastrukture¹⁸, nekvalitetno i društveno štetno zakonski uređenje sporta, nasilničko ponašanje dijela skupine navijača, povezanost nogometa i stranačke politike, poremećeni odnosi između vodstva HNS-a i nekih klubova na čelu s Hajdukom te unutarnji ustroj HNS-a koja omogućava klijentističke odnose.

¹⁵ Između 150 000 i 200 000 ljudi, najvećim dijelom radno sposobnog mladog stanovništva.

¹⁶ Riječ je o kopenhaskim kriterijima koji se dijele na političke, pravne i gospodarske. Kasnije je dodan i administrativni kriterij, koji se naziva i madridski.

¹⁷ Ovu aferu pobliže opisujem u nastavku rada. V. 4.2. Politizacija nogometnih posrednika.

¹⁸ Loša infrastruktura uzrok je i krivac jedinoj smrti na nogometnim stadionima u Hrvatskoj. 29. ožujka 2008. na stadionu u Zadru, Hrvoje Ćustić je prilikom klizećeg starta glavom udario u betonski zid koji je bio udaljen samo par metara od terena, te od posljedica udarca preminuo (Lalić, 2010: 30).

Analizirani period suvremene Hrvatske karakterizira izrazita dominacija GNK Dinama u nacionalnom prvenstvu. Od ukupno devetnaest, Dinamo je bio prvak ukupno četrnaest puta. Drugi najjači klub u Hrvatskoj Hajduk bio je prvak tri puta (sezona 2000/01, 2003/04 i 2004/05), dok Zagreb (sezona 2001/02) i Rijeka (sezona 2016/17) imaju po jedan naslov. Ključna sezona – ispostavilo se - bila je 2004-2005., u kojoj je Dinamo neslavno završio u „Ligi za ostanak“¹⁹. Tada je izvršni predsjednik Dinama Zdravko Mamić – inače sklon kontroverznim izjavama - na jednoj *press* konferenciji proročanski rekao kako će Dinamo biti prvak sljedećih deset sezona. Također, posljednjih desetak godina Dinamo je redoviti sudionik Lige prvaka ili Europske lige, u kojoj je u posljednjoj odigranoj sezoni (2018/19) ostvario iskorak i konačno – nakon 50 godina – „prezimio u Europi“.

U skladu s globalnim promjenama u nogometu, gdje kapital diktira tempo, posljednjih godina dolazi do privatizacije nekolicine prvoligaških klubova. Tako pet klubova (Cibalia, Osijek, Rijeka, Istra i Hajduk) funkcionira kao sportska dionička društva, dok su ostalih pet klubova (Dinamo, Lokomotiva, Rudeš, Varaždin i Slaven Belupo) udruge građana (večernji.hr, 2018.).

Što se tiče reprezentativne razine, Hrvatska je aktualni svjetski viceprvak, osvojivši srebrnu medalju na Svjetskom prvenstvu u Rusiji 2018. godine. Na prethodnim svjetskim nogometnim prvenstvima Hrvatska je završavala svoje nastupe u grupnoj fazi natjecanja (2002., 2006., 2014.), dok se 2010. godine nije uspjela kvalificirati. Iako se kvalificirala na svako europsko prvenstvo nakon 2000. godine, nije ostvarila zapažen rezultat (wikipedia.hr, 2019).

2.4. Teze istraživanja

Prije predstavljanja metodologije i rezultata istraživanja, u ovom odlomku ukratko objašnjavam početne teze ovog istraživanja. Istraživačko pitanje ovoga rada jest „koja je percepcija eksperata za međudnos nogometa i politike o dominantnim oblicima politizacije suvremenog nogometa u Hrvatskoj i koji su njegovi učinci na društvo u cjelini?“

Prva teza jest kako je politizacija profesionalnog nogometa u suvremenoj Hrvatskoj vrlo intenzivna. Iako je načelno zabranjeno uplitanje politike u nogomet, svjedoci smo brojnim

¹⁹ Nakon pola prvenstva šest najboljih momčadi međusobno su igrali „Ligu za prvaka“, a najlošijih šest momčadi su igrali „Ligu za ostanak“, koja se u društvu nazivala „Liga za bedaka“.

primjerima njihove simbioze. Korijeni politizacije nogometa sežu daleko u povijest, no ključni razlozi intenzivnoj politizaciji očituju se u promjeni prirode nogometne igre, objašnjenjima u prethodnim poglavljima. Politizacija profesionalnog nogometa očituje se na svim razinama, no ponajviše na profesionalnoj razini zbog prelijevajućih učinaka na društvo u cjelini.

Također, pretpostavljam kako politizacija profesionalnog nogometa više povećava društvenu konfliktnost nego što homogenizira društvo. Dok je nogomet imao prvenstveno homogenizirajuću funkciju u vrijeme nastanka i u prvom desetljeću moderne hrvatske države, u suvremenoj Hrvatskoj nogomet je predmet dodatnog polariziranja društva, po vrijednosnoj i identitetskoj osnovi.

3. METODOLOGIJA

Nakon objašnjenja temeljnih teorijskih koncepata ključnih za razumijevanje ovog rada, u ovom dijelu predstavljam koje metodološke alate koristim u istraživanju. Pitanje politizacije profesionalnog nogometa u suvremenoj Hrvatskoj je kompleksno, isprepletano i teško za istražiti. Kako sam naveo u uvodu, u ovom radu analiziram politizaciju svih nogometnih aktera – igrača, navijača, nogometnih posrednika i medija.

S ciljem testiranja početnih teza, koristio sam nekoliko različitih istraživačkih metoda i pristupa. Kako je pitanje politizacije vrlo teško matematički istraživati, koristio sam kvalitativni istraživački pristup. U kvalitativnim istraživanjima istraživač sam odabire građu i materijal za koji vjeruje da će polučiti najbolje rezultate i pružiti dublji uvid u promatrani fenomen, stvarajući pritom nove tipologije ili hipoteze (Tkalac Verčić, 2010).

Osnovni istraživački alat koji sam koristio jest metoda strukturiranog intervjua. Tijekom prosinca 2016-te do travnja 2017-te godine, u sklopu projekta o međuodnosu nogometa i politike u suvremenoj Hrvatskoj, zajedno s kolegom s novinarstva Brunom Brkovićem, proveo sam petnaest intervjua s ekspertima iz javnog života za međuodnos nogometa i politike. Prilikom analize intervjua koristio sam metodološki pristup kvalitativne obrade podataka.

Burnham i sur. (2006) ističu kako metodu intervjuiranja elita naročito koriste politolozi, te je navedena metoda ključna istraživačka tehnika za politologe. Metoda prikupljanja podataka

intervjuiranjem je kompleksna i zahtjevna, jer u sebi sadrži vremenska, financijska i druga ograničenja. Međutim, „često je to najučinkovitiji način stjecanja informacija o donositeljima odluka i procesima odlučivanja“ (Burnham i sur., 2006: 219).

Kriterij odabira eksperata za međudnos nogometa i politike je bio da su ljudi iz javnog života, koji jasno i glasno (javno) izražavaju vlastite stavove o nogometu i politici u Hrvatskoj, i njihovom međudnosu. U istraživanje su uključene osobe širokog spektra zanimanja: (sportski) novinari, znanstvenici, relevantni nogometni djelatnici te osobe iz civilnog sektora zainteresirani i povezani s problematikom.

Zbog bolje reprezentativnosti uzorka trudili smo se obuhvatiti područje cijele Hrvatske, te su intervjui obavljeni na tri lokacije – u Zagrebu (10), Splitu (4), i Rijeci (1). Većina ispitanika su muškarci, njih trinaest. Dominantna metoda prikupljanja podataka je individualni polustrukturirani intervjui, s istim pitanjima svim intervjuiranim. Doduše, kolega i ja smo koristili i druga pitanja i potpitanja, ovisno o 'profilu' i interesnim područjima intervjuiranog. Marsh i Stoker (2005: 192) navode kako je tehnika intenzivnog intervjuiranja uobičajena za politologe, te naročito sociologe. Ovakvo dubinsko intervjuiranje polustrukturiranog ili nestrukturiranog tipa karakteriziraju otvorena pitanja i vodič za intervjui kako bi kako bi se olakšala rasprava o određenim pitanjima.

Prilikom intervjuiranja, koristili smo (uz odobrenje intervjuiranog) metodu snimanja (diktafonom ili mobilnim uređajem) i paralelnog vođenja bilješki. U ovome radu analiziram pitanja vezana s politizacijom svih nogometnih aktera – igrača, navijača, nogometnih posrednika i medija.

Ovo istraživanje pruža empirijsku evidenciju rada, i temelji se na odgovorima nogometnih (i političkih) eksperata o oblicima politizacije nogometa u suvremenoj Hrvatskoj. Kriterij za odabir intervjuiranih bio je taj da osobe u javnoj sferi ističu vlastite stavove o nogometu i politici, te njihovom međudnosu. Naravno, intervjuirali smo osobe za koje smatramo da imaju dovoljnu količinu uvida, informacija i znanja o fenomenu kojeg istražujemo. Možemo reći kako smo uspjeli 'okupiti' mišljenja i stavove respektabilnih i kredibilnih eksperata, te su time rezultati istraživanja značajniji. Na kraju (uz sve teškoće i odgađanja) smo došli do brojke od 15 intervjua, od kojih je većina muškaraca (12). Intervjuirani su sljedeći eksperti za međudnos nogometa i politike:

- **Sportski novinari:** Aleksandar Holiga (Telegram), Slaven Alfirević, Edo Pezzi, Zdravko Reić, Toni Bilić (Slobodna Dalmacija), Dražen²⁰ Ćurić (Večernji list), Zvonko Alač, Dea Redžić (Index)
- **Znanstvenici:** doc. dr. sc. Marko Mustapić, mr. soc. Julija Kranjec, doc. dr. sc. Ozren Biti
- **Nogometni djelatnici:** Miroslav Blažević, Mario Stanić
- **Civilni sektor:** Davorka Budimir, Zoran Stevanović

U ovome dijelu ukratko iznosim osnovne podatke o intervjuiranim, te navodim zbog čega su relevantni za pitanja o međuodnosu nogometa i politike. Za početak predstavljam sportske novinare koje smo uključili u ovo istraživanje. Zbog 'širine' i opsega informacija te kredibilitnosti rezultata istraživanja, obuhvatili smo novinare koji pišu za triju novina - različitih političkih svjetonazora - Večernji list, Slobodnu Dalmaciju i Telegram, te sam intervjuirao dvoje sportskih novinara s internetskog portala Index.hr, najposjećenijeg internetskog portala u Hrvatskoj. Aleksandar Holiga dugogodišnji je sportski novinar koji trenutno piše za Telegram, najnoviji tiskani medij u nas. Također povremeno piše i za ugledne engleske nogometne portale poput Guardian ili Fourfourtwo. Dražen Ćurić prvenstveno je politički novinar i komentator, no kako politika i nogomet nerijetko završe u istoj rečenici, tako se i Ćurić bavi njima. Sportski novinari s portala Index.hr koje sam intervjuirao su njihovi najistaknutiji predstavnici - Zvonko Alač i Dea Redžić, čitateljstvu poznati po nekonformizmu, dosljednosti, britkosti i izravnosti. U Splitu je kolega Bruno Brković imao priliku intervjuirati neke od najpoznatijih sportskih novinara, poput Zdravka Reića, Ede Pezzija, Tonija Bilića i Slavena Alfirevića, koji uglavnom pišu za Slobodnu Dalmaciju.

Osobe iz civilnog sektora koje su dio ovog istraživanja su Davorka Budimir i Zoran Stevanović. Gospođa Davorka Budimir je magistrirala politologiju na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu, te je trenutno direktorica privatne tvrtke i direktorica Transparency Internationala Hrvatska, međunarodne organizacije kojoj je cilj suzbijanje i prevencija korupcije u društvu. U svojim istraživanjima TIH se bavio i korupcijom u sportu, posebno u nogometu. Zoran Stevanović predstavnik je Info regionalnog centra za mlade u Rijeci, i izvršni direktor Udruge za mlade Korak ispred (UMKI), koja je UEFA-in partner u programu FARE (Football against racism in Europe).

²⁰ Ostali navedeni su dominantno sportski novinari, dok Dražen Ćurić za sebe kaže kako je prvenstveno politički novinar i komentator.

Mario Stanić i Miroslav Blažević najzvučnija su imena na ovoj listi i pripadaju u podgrupu nogometnih djelatnika. Miroslav Blažević, popularno zvani Ćiro, autor je najvećeg uspjeha hrvatske nogometne reprezentacije, kada je na Svjetskom prvenstvu u Francuskoj 1998. godine kao trener Hrvatske reprezentacije osvojio treće mjesto i nagradu za najboljeg trenera prvenstva. U dugoj karijeri trenirao je brojne klubove i reprezentacije, te je prozvan „trenerom svih trenera“. Mario Stanić također je dio hrvatske bajke iz Francuske i osvajanja brončane medalje. Danas, kako sam kaže, uživa u zasluženju nogometnoj mirovini i povremeno piše članke za portal igraliste.hr.

Znanstveni sektor u ovome istraživanju pokrivaju Marko Mustapić, Ozren Biti i Julija Kranjec. Potonja je organizacijska voditeljica u Centru za mirovne studije (CMS), koji nastoje spriječiti nasilje i diskriminacijsko ponašanje u nogometu. Marko Mustapić i Ozren Biti su doktori znanosti na polju sociologije, a obojici je zajednički interes za područje sporta.

Pomoćna metoda koju sam koristio je takozvana „desk-metoda“. Kako i samo ime sugerira, riječ je o metodi koja se koristi 'sa stola'. Ona se sastoji u skupljanju obilne teorijske građe u vidu knjiga, znanstvenih članaka, novinskih zapisa, članaka s internetskih portala i slično. Potom sam koristio kvalitativni pristup obrade teorijske građe, tražeći i koristeći sadržaj koji odgovara mojim početnim tezama.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

U ovom centralnom dijelu rada iznosim rezultate istraživanja. Kako sam ranije napomenuo, istražujem oblike politizacije svih nogometnih aktera, odnosno (1) igrača, (2) posrednika (nogometa), (3) navijača te (4) (sportskih) medija s posebnom pozornošću na percepciju eksperata o učincima na društvo u cjelini. Analiziram zasebno sve nogometne aktere zbog važnosti njihovog međusobnog djelovanja, bez kojeg nema kvalitetnog sporta u cjelini.

Na početku ukratko teorijski objašnjavam karakteristike određenog nogometnog aktera. Potom kronološki opisujem značajnije slučajeve politiziranosti određenog aktera, te iznosim uvide eksperata za međuodnos politike i nogometa. Uz kratku raspravu, slijedi ocjena učinka navedenog tipa politizacije na društvo u cjelini. Napominjem kako se izdvojeni politizirani slučajevi ponegdje međusobno isprepliću. Kriterij odabira politiziranih slučajeva za analizu bila je medijska pokrivenost slučaja i subjektivni dojam o stupnju utjecaja na politiku i društvo u cjelini.

4.1. Politizacija igrača – profesionalnih nogometaša

Igrači su najvažniji nogometni akteri, subjekti radnje. Kao takvi, posjeduju veliku količinu socijalnog kapitala. Djeca idoliziraju sportaše i ugledaju se na njih, a odrasli zaljubljenici u nogomet mogu provesti sate raspravljajući i komentirajući iste, stoga je njihovo političko ponašanje uvijek pod povećalom javnosti. U ovom radu se fokusiram na politizaciju igrača nacionalne selekcije, budući da oni predstavljaju Hrvatsku na međunarodnoj razini i najviše su medijski eksponirani.

Prvi primjer politizacije profesionalnih nogometaša u razdoblju suvremene Hrvatske dogodio se neposredno nakon prve smjene vlasti u Hrvatskoj. Vodstvo Hrvatske činila je koalicija SDP-a s premijerom Ivicom Račanom i predsjednikom Stjepanom Mesićem. U prvoj godini njihova mandata opozicija (HDZ) - potpomognuta neformalnim političkim akterima (branitelji, Crkva) – nastojala je diskreditirati tadašnju vlast. Jedan od instrumenata bila je peticija za „Obranu digniteta Domovinskog rata“, koju su 27. listopada 2000. svi nogometni reprezentativci kolektivno potpisali. Ovaj dokument zapravo je bio priprema bunta prema tadašnjoj vlasti, koji je eskalirao početkom iduće godine na velikom skupu „Svi smo mi Mirko Norac“ na splitskoj Rivi. Ovakvo političko opredjeljivanje cijele reprezentacije naišlo je na kritike javnosti. (Lalić, 2018: 216).

U izbornoj kampanji HDZ-a 2007. godine mogli smo vidjeti jasan primjer korištenja statusa i popularnosti istaknutog nogometnog reprezentativaca u predizborne svrhe. Tadašnji predsjednik stranke te aktualni i budući premijer bio je Ivo Sanader, koji je nedugo zatim glavni akter u nizu kriminalnih afera, postao je sinonim za korupciju u hrvatskom društvu. U javnosti je odjeknuo predizborni spot HDZ-a²¹ u kojem tadašnji kapetan nogometne reprezentacije Niko Kovač poziva na glasanje za HDZ završnom porukom „baš zato HDZ i dr. Ivo Sanader“. Ova rečenica, zajedno s rečenicom „moj brat Robert također“ postale su popularne poštapalice u društvu. Navedeni propagandni spot bio je jedan od nekolicine Sanaderovih promidžbenih alata u kojoj se koristio istaknutim sportskim ličnostima. Ova metoda utjecanja na birače pokazala se opravdanom, budući da je na parlamentarnim izborima u studenom 2007. godine pobijedio HDZ.

Takozvani “slučaj Šimunić” jedan je od najeklatantnijih primjera politizacije u hrvatskom nogometu. Devetnaestog studenoga 2013. godine Hrvatska reprezentacija igrala je odlučujuću

²¹ Video je i dalje dostupan na internetskoj stranici Youtube pod nazivom „I moj brat Robert također“.

kvalifikacijsku utakmicu za odlazak na svjetsko prvenstvo s Islandom. Netom nakon pobjede, pred prepunim tribinama maksimirskog stadiona tadašnji kapetan reprezentacije Josip „Joe“ Šimunić - inače australizirani Hrvat (rođen u Australiji od strane roditelja Hrvata) – uzeo je službeni mikrofon i poveo navijanje. Ništa ovdje ne bi bilo sporno (iako je netipično samo po sebi da igrač vodi navijanje), da Šimunić nije poveo uzvikivanje „Za dom“, dok su sjeverna i istočna maksimirska tribina vraćale uzvikom – „spremni“. Ovaj sportsko-politički incident odjeknuo je kako u domaćim, tako i u stranim medijima²², budući da se radi o zločinačkom proustaškom pozdravu - po značenju sličnom njemačkom pozdravu *Sieg Heil*. (Lalić, 2018: 223). Krovna međunarodna nogometna organizacija FIFA ovaj potez je primjereno osudila – globom od 30000 švicarskih franaka, zabranom od 10 utakmica za nacionalnu selekciju te zabranom pristupa stadionima za vrijeme Svjetskog prvenstva u Brazilu, što je bio kraj njegove reprezentativne karijere.

Osobno smatram kako Šimunić ovom gestom stvarno nije mislio ništa loše. Naposljetku, na većini domaćih utakmica (pogotovo utakmica ove važnosti) imao je prilike čuti iste povike – te je vjerojatno mislio kako će ovaj potez dodatno doprinijeti užarenom naboju navijačkog slavlja. No, trebao je i morao znati bolje i pomalo je žalosno da je na ovaj način završio reprezentativnu karijeru.

Slika 1. Josip Šimunić vodi navijanje uzvikom „Za dom – spremni“. Foto: Marko Lukunić (Pixsell)

²² O njemu su izvještavali vodeći svjetski mediji, poput The Guardian (theguardian.com, 2013) i mnogih drugih (sbnation.com (2013), dailymail.com, (2013) i mnogi drugi)

Većina (šestero) intervjuiranih istaknuli su „slučaj Šimunić“ kao najteži incident vezan za međuočnos nogometa i politike u Hrvatskoj u posljednjih petnaest godina. Jedan od njih jest i Mario Stanić, čiji karakteristični odgovor ovdje ističem: *pod time bi bio slučaj (ja ga zovem slučajem, ali to nije slučaj) Šimunića, i slučaj svastike u Splitu. To su dva presedana definitivno u hrvatskom sportu. Bit je, zapravo, što smo mi doživjeli da igramo pred praznim stadionom, prvi put u povijesti hrvatskog sporta, i to nije nešto na što ti možeš biti ponosan. Ali da bi glupost bila veća, naša, je ta što smo mi ovisnici o prošlosti. A s druge strane, mi smo toliko ovisni o prošlosti da je guramo u Crkvu, guramo je u nogomet, guramo je u svakodnevicu, kavu, a mi smo toliko opterećeni s prošlošću da ne možemo živjeti bez prošlosti. A to je toliko teret da su nam se leđa presavila. A ako bi išta trebalo biti apolitično, onda bi to trebao biti sport.*

Urednica sportske sekcije najčitanijeg internetskog portala Indeks.hr, Dea Redžić u intervju je osudila izostanak primjerene kazne od strane hrvatske države - *Joe Šimunić je napravo jedan neuračunljiv potez i tragično je da ga moraju sankcionirati FIFA i UEFA, da ga mi nismo u stanju sankcionirati i korigirati.* Sličan stav dijeli i Julija Kranjec, sugerirajući prevladavajuću klimu u hrvatskom društvu – *Šimunić i vikanje „za dom – spremni“ koji je najrecentniji. S jedne strane nije dobio apsolutnu osudu, već se relativizirao. (...) Osobe koje upozoravaju da takvom događaju nije mjesto u društvu ili sportu su postali izdajnici Hrvatske. Tu je zanimljiv slučaj kako se mi u društvu nosimo s tim stvarima i kako se zrcali situacija u nogometu.*

Politizacija igrača je najizravniji oblik politizacije u nogometu. U navedenim primjerima jasna je primjesa manipulacije u odnosu - od strane politike prema nogometu, koristeći njihovu popularnost za vlastitu promociju i partikularne interese. Vodeći se uzrečicom kako ništa ne legitimira kao uspjeh, Mario Stanić zaključuje: *ako gledamo generalno, a to je unazad zadnjih 15 godina, onda je manipulacija definitivno bila izražena u hrvatskom nogometu. Jer kroz uspjeh sportaša političar može manipulirati određenim dobrim dijelom mase i prikupiti sebi i stranci političke poene. S njim se slaže i Marko Mustapić, ističući kako svi politički akteri su u većoj ili manjoj mjeri tražili priliku da naprave politički marketing i priliku da skupe nekakve pluseve kroz nogomet i ponajprije kroz reprezentaciju.*

Iz prikazanih primjera politizacije igrača izvodim sljedeće zaključke. (1) Profesionalni nogometaši općenito nisu zainteresirani za bilo koji oblik uključivanja u politiku u suvremenoj Hrvatskoj. Razlog ovome djelomično nalazim u nedostatku kulturnog i obrazovnog kapitala: zbog načina i

stila života rijetkost su nogometaši sa završenim Fakultetom, što predstavlja određena ograničenja u javnim nastupima (slučaj Šimunić). Drugi razlog je u promjeni prirode samog sporta – igrači su profesionalci koji 'dolaze na posao' i ne žele se uplitati u ideološki obojene rasprave. (2) Politizacija igrača u suvremenoj Hrvatskoj dominantno dolazi s desnog političkog spektra. Dojma sam kako desnica u Hrvatskoj koristi emotivni naboj nogometa kako bi u trenutcima „pobuđivanja niskih strasti“ utjecala na birače.

4.2. Politizacija nogometnih posrednika

Nogometni posrednici predstavljaju birokratski sektor u nogometu, njegove organizacijske i menadžerske strukture. U ovu skupinu nogometnih aktera pripadaju treneri, pedagozi, klupski djelatnici i slično. Ova skupina nogometnih aktera posebno je podložna politizaciji. Međuodnos politike i nogometa na ovom primjeru savršeno je vidljiv i jasan.

Centralna figura hrvatskog nogometa u suvremenoj Hrvatskoj je Zdravko Mamić, današnji savjetnik GNK Dinama. Mamić je godinama obnašao funkciju izvršnog predsjednika GNK Dinama i izvršnog dopredsjednika Hrvatskog nogometnog saveza, a s obje pozicije je odstupio zbog podignute USKOK²³-ove optužnice. Naime, u potvrđenoj optužnici Mamića i nekolicinu mu bliskih ljudi (brat Zoran, sin Mario, menadžer Nikky Vuksan, poduzetnici Igor Krota i Sandro Stipančić, bivši Dinamov direktor Damir Vrbanović) tereti se da su fiktivnim transferima i poreznim malverzacijama u razdoblju od prosinca 2014. do prosinca 2015. godine oštetili GNK Dinamo za 144 milijuna kuna. (sportke.jutarnji.hr, 2019). Zdravko Mamić je u lipnju 2018. godine nepravomoćno osuđen na šest i pol godina zatvora, no prije izricanja presude otišao je u Međugorje (ima državljanstvo Bosne i Hercegovine) gdje i danas živi.

Spomenuta afera dobila je i više nego prigodno ime Godot²⁴ – iako misteriozna, svi su je očekivali. Iako je prva optužnica podignuta 2016. godine, najvatreniji navijači Dinama (BBB) su na jesen 2006. godine prvi put na tribinama zaorili „Mamiću cigane, odlazi iz svetinje“ - već tada upozoravajući na moguće nepravilnosti u vođenju zagrebačkog kluba.

²³ USKOK je akronim Državnog odvjetništva za Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala.

²⁴ Referenca na popularnu tragikomičnu dramu Samuela Beckketa – U očekivanju Godota.

Mamić je u međuvremenu postao apsolutni vođa hrvatskog nogometa i kao takav uživao izuzetan ugled u društvu. Izgradio je prijateljsko-klijentističke odnose s utjecajnim ljudima iz sudstva, politike i medija. Neki od istaknutih pojedinaca su Kolinda Grabar-Kitarović, trenutna predsjednica Hrvatske kojoj je Mamić čak organizirao rođendansku zabavu u travnju 2015. godine²⁵. Zatim Ivan Turudić, bivši predsjednik Zagrebačkog županijskog suda koji trenutno obnaša funkciju suca Visokog kaznenog suda. Ističem i njegov prislan odnos s predsjednikom HNS-a Davorom Šukerom (u društvu Mamića na slici 2). Jedan od najomiljenijih nogometaša u Hrvatskoj postao je jedan od najomraženijih dužnosnika. Javna je tajna kako je 'instaliran' na mjesto predsjednika zbog međunarodne popularnosti, no kako služi kao produžena ruka Zdravka Mamića i održava postojeće stanje koje odgovara partikularnim interesima, a ne nogometu (i društvu) u cijelosti.

Slika 2. Predsjednik HNS-a Davor Šuker i savjetnik GNK Dinama Zdravko Mamić. Izvor: PIXSELL. Autor: Slavko Midžor

Politicizacija posrednika nogometa u suvremenoj Hrvatskoj najjasnije je vidljiva u odnosu HDZ-a i HNS-a. U hijerarhiji hrvatskog nogometa imamo nekoliko razina; najviša je nacionalna (HNS), potom regionalna (županijski savezi) i na kraju je lokalna razina. Na svakoj razini delegiraju se

²⁵ Izvor express.hr (2015.)

predstavnicima u savezu. Ključna riječ je delegiraju – postavljaju na pozicije, najčešće od ruku lokalnih političkih moćnika. Ovakav obrazac se ponavlja i na regionalnoj i na nacionalnoj razini, što potvrđuje spomenutih 11 od 17 „nogometnih ministara“ iz redova HDZ-a u Izvršnom odboru HNS-a. Kako uočava Jurišić (2012), mnogi skupštinari tako postaju puki „klimoglavci“, taoci određene političke opcije, skloni jednoulju i s očitim deficitom kritičkog promišljanja s ciljem poboljšanja sporta u cjelini. Korijeni ovoj nadmoćnoj većini u vrhu HNS-a te zastupljenosti i brojnosti u političko-nogometnim krugovima sežu od samog osamostaljenja i uspostave suverene Hrvatske. Tada je HDZ bio dominantna vladajuća stranka s brojnim i rastućim članstvom, koje su doprijele u sve sfere društva, pa tako i u nogomet. Na čelu stranke bio je predsjednik Franjo Tuđman, koji je bio izraziti zaljubljenik u nogomet, posebice u reprezentaciju i NK Croatia (današnji GNK Dinamo), te nije to javno skrivao. Iako možemo načelno konstatirati da se nakon smrti Franje Tuđmana Dinamo depolitizirao, jasna je i uočljiva povezanost upravljačke strukture na čelu sa Zdravkom Mamićem s brojnim političarima iz redova HDZ-a te prijateljsko-klijentistički odnos sa zagrebačkim gradonačelnikom Milanom Bandićem. (Vojković, 2016).

Glavna *struja* u HNS-u okupljena je oko sadašnjeg predsjednika Davora Šukera i neformalnog vođe hrvatskog nogometa zadnjih petnaestak godina, Zdravka Mamića. Da sam sebe ispravim, u HNS-u nema glavne i sporedne struje, postoji samo jedna. Odluke koje se donose na sjednicama izvršnog odbora gotovo beziznimno su jednoglasne. Ovakav obrazac donošenja odluka, postavljanja budućih ciljeva i izbor novih članova neodoljivo podsjeća na „neka druga vremena“, u kojoj nije postojao pluralitet mišljenja. Donošenje odluka u HNS-u možemo usporediti s glasanjem političkih blokova u Parlamentu, gdje je već uvriježeno da zastupnici pojedinih blokova glasuju u skladu sa stavom stranke koju zastupaju, neovisno o osobnim preferencijama. Osobno nisam pobornik te ideje, stoga smatram neplodnim i kontraproduktivnim nepostojanje različitih mišljenja unutar Hrvatskog nogometnog saveza.

Na pitanje „Je li HNS demokratska organizacija?“ nogometni eksperti imali su unisono mišljenje – u teoriji postoji demokratska struktura, ali u praksi je jasno da to nema veze s demokracijom. Karakteristični odgovori koje izdvajam su sljedeći:

- *HNS je izabran demokratskim načelima, ali je stvorio jedno jednoulju praktički di se služi jednom pojedincu. On je sazdan demokratski na neki način, protok ljudi i županija, ali se sve svodi na dva i po kluba, Hajduk i Dinamo.* – Slaven Alfirević

- *Ne, u HNS-u postoje samo natruhe demokracije. Tamo će se odlučivati demokratski osim ako Zdravko Mamić odluči da treba biti suprotno. To je jedna autoritarna organizacija, koja samo za potrebe nekakvog PR-a u javnosti ima demokraciju. – Dražen Ćurić*
- *HNS je sve suprotno do demokratske organizacije. Oni su jedna monarhija. Apsolutisti. I imaju kralja – Zdravko Mamić je kralj te apsolutističke tvorevine. I njih treba dekriminalizirati, depolitizirati i nakon toga treba postaviti zdrave temelje. Ja još nisam bila na skupštini HNS-s gdje odluke nisu donesene jednoglasno. Znači 50 ljudi od kojih se uvijek svi slažu. Sve je jasno. – Dea Redžić*
- *Pa ja mislim da ta nekakva priča o demokraciji je zapravo pokušaj skrivanja autokracije. Ja ne vidim, ne bi se usudio reći, čak u kojem dijelu je prisutna demokracija u hrvatskom nogometu, da li je uopće ima. – Mario Stanić*

Povezano sa spomenutim nogometnim posrednicima, izdvajam odgovor Zvonka Alača na pitanje „Koji se interesi pri donošenju odluka unutar hrvatskog nogometa u posljednjem desetljeću najviše uzimaju u obzir? (...) - *To su partikularni interesi, interesi vrhuške HNS-a = GNK Dinamo oživotvoreni u liku i nedjelu Zdravka Mamića, njegove uže i šire obitelji, njihovih poslušnika i njihovih lutki na koncu od Zdravka Mamića – Božidara Šikića, Romea Jozaka i naravno, Davora Šukera.*

Primjer politizacije nogometnih posrednika je i „Afera Offside“ – kladioničarsko-nogometni kriminalni skandal direktno povezan s loše uređenom zakonskom regulativom u nogometu. Riječ je o uhićenju 21 osobe (nogometaši NK Croatia Sesvete, NK Varteksa i NK Međimurja te sportski direktor i pomoćni trener NK Varteksa) zbog namještanja jedanaest utakmica Hrvatske nogometne lige. Direktni uzrok ovome jest loša zakonska regulativa, koja je promjenom 2000. godine nogometaše klasificirala kao „samostalne obrtnike“ koji su potom morali sami plaćati zdravstveno i dopunsko osiguranje. U uvjetima neredovite isplate plaća, nogometaši su posezali za navedenim nelegalnim izvorima prihoda.

O zakonskom uređenju hrvatskog nogometa izdvajam karakteristični odgovor Marka Mustapića: *Naravno da nije regulirano kako treba. Elementarna stvar je regulirati da li ako želiš profesionalni nogomet, država onda regulira nogometaše kao obrtnike što je suludo, pa ti nogometaši moraju plaćati svoja davanja kao i obrtnici. Redovito davati porez i socijalno državi, a s druge strane kada klubovi danima ne isplaćuju plaće onda nemaju to odakle naplatiti državi. To najslikovitije*

govori o kaosu u nogometu. S druge strane primjer koji govori o kaosu, je da imamo ligu u kojoj se natječu dionička društva i udruge građana, pa dionička društva moraju funkcionirati kao tvrtka u poreznom i financijskom smislu, a onda imamo udruge građana koje su oslobođene silnih opterećenja davanja.

Iz navedenih primjera politizacije posrednika nogometa u suvremenoj Hrvatskoj potvrđuje se izreka kako je nogomet ogledalo društva u cjelini. Prateći trend centralizacije Hrvatske s gradom Zagrebom kao političkom, kulturnom i gospodarskom središtu, posrednici nogometa u suvremenoj Hrvatskoj svojim djelovanjima pokazuju kako bi Zagreb trebao biti nogometno središte Hrvatske. Dodatno, politizacija posrednika nogometa potvrđuje kako su u hrvatskom društvu „neki jednakiji pred zakonom od ostalih“. Postojeću zakonsku regulativu nekolicina ljudi u vrhu nogometa interpretira na način koji odgovara njima. Takvo parcijalno provođenje zakona ima kao posljedicu normaliziranje kriminalnih oblika ponašanja u društvu u cjelini.

4.3. Politizacija navijača

Navijači su najbrojniji dio nogometne publike, i kao takvi su najpodložniji politizaciji. Postoji nekoliko vrsta navijača, a najčešće se dijele na posrednu (medijsku) i izravnu. Ovdje se koristim tipologijom navijača osmišljenoj na temelju tipične navijačke grupe Torcida. U monografiji naslovljenoj *Torcida: Pogled iznutra*, Lalić – inače i sam navijač i strastveni zaljubljenik u Hajduka – studioznim sociološkim pristupom i istraživačkom metodom sudjelujućeg promatranja, kroz neposredno osobno iskustvo skicira nekoliko tipova navijača. Tako razlikuje a)navijač-navijač, b)navijač iz trenda, c)navijač-nasilnik, te d)navijač-politički aktivist. Iako logikom izvan ove tipologije, Lalić ističe kako postoji potreba za uvrštavanjem još jednog tipa navijača – navijača-novaka (Lalić, 2011: 118-123). U kontekstu ovog rada, najvažniji su navijač-nasilnik i navijač-politički aktivist.

Prema Vrcanu, navijači „drže da su samostalni akteri u nogometnom pogonu, te da imaju pravo miješati se u njegovo funkcioniranje i samostalno intervenirati u tijek igre kao navodno legitimni „dvanaesti igrač“. Za njih je nogomet društveni prostor za „participativnu demokraciju“ ili „demokraciju za sve“. (Vrcan, 2003: 56). U nastavku ovog polja zorno potvrđujem istinitost ove tvrdnje, kronološki navodeći najznačajnije primjere politizacije nogometnih navijača.

U srcima dinamovih navijača jedan je datum posebno značajan – 14. veljače 2000. godine - datum koji označava povratak imena Dinamo. Na prvoj sjednici Skupštine Croatie nakon smrti Franje Tuđmana, samo s jednim glasom protiv vraćeno je ime Dinamo. Tisuće fanatičnih Bad Blue Boysa okupili su se ispred maksimirskog stadiona u očekivanju ove odluke, koju im je priopćio legenda Dinama Velimir Zajec i nastao je opći delirij. Bio je to događaj koji je označio postupnu „detuđmanizaciju“²⁶ u nogometu i društvu. Jedan od popularnijih grafita na zagrebačkim fasadama iz vremena borbe za povratak imena Dinamo glasio je „da je sloboda i demokracija bio bi Dinamo a ne „Croatia““. U njemu je sažet autokratski odnos prvog predsjednika Hrvatske prema Dinamu.

Primjer mogućeg pokušaja manipulacije politike prema nogometu i instrumentaliziranja navijačkih grupa opisuju Perasović i Bartoluci: „tipičan primjer odnosi se na prve veće neredu u Splitu nakon što je HDZ izgubio vlast, a na hrvatskoj društvenoj i političkoj sceni počeo nastajati specifičan pokret okupljen oko oporbenjaštva haškim optuženicima i koaliciji na vlasti, oko ponovnog romantiziranja nacionalnih osjećaja i hrvatskog nacionalizma kao samodovoljne platforme djelovanja“ (2007: 113).

Na prijateljskoj utakmici s Italijom u Livornu 16. kolovoza 2006. godine, deseci hrvatskih navijača kao svojevrsni odgovor na provokacije talijanskih navijača (pjevanje pjesme *Bandiera Rossa* i isticanje jugoslavenske zastave) vlastitim tijelima su formirali kukasti križ – najpoznatiji simbol nacističke ideologije. Iako su u ovoj skupini ljudi bili najžešći pripadnici većine navijačkih grupa u Hrvatskoj, jedina navijačka grupa koja je priznala organizirani odlazak na utakmicu jest Armada. To je nadasve bizarno, uzeći u obzir povijest antifašističke borbe i pro liberalni status grada Rijeke. (Ćuto, 2006.)

Nedugo nakon ponovio se sličan incident kao u prethodnom slučaju. 23. kolovoza 2008., prije početka utakmice s Bosnom i Hercegovinom u Sarajevu na stadionu Koševo, hrvatski navijači tijelima su formirali slovo U, aludirajući tako na ustaše (jutarnji.hr, 2008.). Gotovo identičnu stvar hrvatski navijači ponovili su skoro tri godine kasnije. 29. ožujka 2011. na prijateljskoj utakmici s Francuskom, na stadionu Stade de France, hrvatski navijači ponovno su vlastitim tijelima i bijelim poljima formirali slovo U (indeks.hr, 2011).

²⁶ Pojam koji označava političke i društvene promjene u politici i društvu nakon smrti Franje Tuđmana.

U organizaciji Kluba navijača Hajduka, oko 30 000 Torcidaša, ostalih simpatizera Hajduka i drugih ljudi iz čitave Dalmacije, skupilo se 29. studenog 2014. na splitskoj rivi kako bi ukazali na probleme hrvatskog nogometa i prosvjedovali protiv politike HNS-a. Neki od istaknutijih transparenta s tog prosvjeda su „Zakon o sportu?!“, „SDP=HDZ=HNS“, „Djela, ne riječi“, „11 od 17 problem i kriminal“, te „ZG=BG“, kojima su navijači Hajduka nastojali ukazati na privrženost najvišeg nacionalnog nogometnog tijela GNK Dinamu.

Jedan od najvećih političko-nogometnih skandala u suvremenoj Hrvatskoj, a i u svijetu uopće dogodio se 12. lipnja 2015. godine. Tijekom utakmice Hrvatske i Italije, na travnjaku se jasno mogao vidjeti kukasti križ/svastika. Ovu sramotnu sliku brzo su prenijeli strani mediji.²⁷ Ovaj slučaj politiziranosti nogometa stavio sam u podgrupu nogometnih navijača jer su nadzorne kamere snimile dvojicu mladića u noćnim satima kako se iskradaju sa stadiona, stoga je opravdano zaključiti kako se radi o navijačima-huliganima. Sumnja se kako su spomenuti kukasti križ navijači nekim kemijskim sredstvima nanijeli na travnjak danima prije utakmice. Nitko do sada nije odgovarao za ovaj incident.

Prvoga prosinca 2013. godine dogodio se presedan na tribinama hrvatskih stadiona. Desetljećima neprijateljske navijačke grupe, Dinamovi BBB-i i Hajdukova Torcida organizirali su zajedničko navijanje na istočnoj tribini maksimirskog stadiona. Bio je to događaj koji je ujedinio navijače u zajedničkoj borbi protiv rastuće represije na tribinama, sastavljanju crnih lista i „vaučerizaciji“²⁸ nogometa. Navijači su se ujedinili u borbi protiv vaučerizacije međusobnim kupovanjem ulaznica i pokazali solidarnost. Popularan Torcidin transparent s te utakmice bio je natpis „VIŠI CILJ“ – koji je ostvaren ni pet mjeseci nakon njegovog donošenja. Na 29-oj sjednici izvršnog odbora HNS-a, zaključeno je kako „odluka o zabrani gostujućih navijača na tribini ako nije osiguran dolazak od strane kluba nije ostvarila željene rezultate te je naštetila nogometnoj organizaciji, klubovima, navijačima i nogometu u cjelini“ (hns-cff.hr, 2014).

Sljedeći incident dogodio se 16. studenog 2014. godine na kvalifikacijskoj utakmici s Italijom za EURO 2016. Na kulturnom milanskom stadionu „San Siro“, hrvatski navijači-huligani intenzivnom bakljadom su prekinuli susret u 74-oj minuti utakmice na 15-ak minuta. Na toj utakmici bilo je

²⁷ Naslov popularnog internetskog portala televizijske kuće NovaTV iste večeri glasi: „Hrvatska sramota ekspresno obišla svijet: Svi su prenijeli svastiku s Poljuda!“ (gol.dnevnik.hr)

²⁸ Vaučerizacija je jedan od oblika prevencije nasilja i nereda na tribinama, donesen od Nacionalnog odbora za borbu protiv nasilja. Vaučerizacija j (Šnidarić, 2014).

prisutno isticanje ustaških simbola i (već standardno) pjevanje protiv HNS-a – „HNS pederi, nogomet ste sjebali“. (gol.dnevnik.hr, 2014).

Nadalje, oko tisuću (neslužbene brojke su puno veće) „najvatrenijih“ navijača Dinama, Bad Blue Boysa, 27. studenog 2015. organiziralo je prosvjed ispred Ministarstva obrazovanja, znanosti i sporta. Sam prosvjed - s porukom „Vi ste pokrovitelji pljačke“ - se dogodio nekoliko mjeseci nakon uhićenja izvršnog direktora Zdravka Mamića (tportal.hr, 2015). Ovaj prosvjed označio je početak kraja bojkota domaćih utakmica Dinama, koji je trajao punih šest godina, od 2010. do 2016. godine. Na moguće nepravilnosti u vođenju i radu GNK Dinama već godinama (otprilike od 2008.) upozoravaju Bad Blue Boysi, „najžešći“ navijači Dinama. Razlozi bojkota domaćih utakmica i nepodržavanja sadašnje vlasničke strukture kluba su brojni, no ja ističem samo neke, direktno usmjerene prema Zdravku Mamiću: autoritarno vođenje kluba, „guranje“ vlastitih igrača (također i u reprezentaciji), poistovjećivanje sebe s Dinamom, „gušenje“ opozicije (neistomišljenika - u ovom slučaju BBB-i), sastavljanje crnih lista navijača, te (još) nedokazane kriminalne i koruptivne radnje²⁹. Ovo je tek vrh sante leda koji su uzrokovale brojne anomalije i probleme u hrvatskom nogometu.

Posljednji značajan primjer politizacije nogometnih navijača dogodio se na europskom prvenstvu u Francuskoj, 17. lipnja 2016. Hrvatska je u Saint-Étiennu igrala drugi dvoboj u grupnoj fazi natjecanja s reprezentacijom Češke. Pri rezultatu 2:1 za Hrvatsku, u 85-oj minuti utakmice nekolicina navijača-huligana³⁰ zasulo je teren s desetak baklji zbog kojih je utakmica morala biti prekinuta na pet minuta. Nakon toga isti su uzrokovali nove neredne na tribini međusobnom tučnjavom (gol.dnevnik.hr, 2016.). Informacije o mogućem izgredu i pokušaju prekida utakmice mediji su imali danima uoči susreta (to se može iščitati sa slike 3. iz podnaslova naslovne stranice *Sportskih novosti* – „divljaci ostvarili prijetnje), no ni to nije bilo dovoljno da ih se spriječi u ovom naumu. Prekid utakmice i pokušaj izbacivanja Hrvatske s europskog prvenstva bio je protestni simbolički čin „rata“ protiv HNS-a kojim ova skupina navijača-huligana, uviđam, kao da poručuje – ovo nije hrvatska reprezentacija. Ovo je Mamićeva reprezentacija i baš nas briga koji će rezultat

²⁹ Opsežniju priču o razlozima antagonizma prema Zdravku Mamiću možete pronaći u feljtonu Kronoloija jednog ludila (badblueboys.hr, 2016)

³⁰ U medijima su u narednim danima objavljene fotografije i imena izgređenika, njih ukupno 10. U njima je bilo pripadnika Torcida, Bad Blue Boysa, Armade i vinkovačkih Ultrasa.

osvojiti. U narodu koji dijeli mišljenje s ovom skupinom uvriježila se poštapalica *sve izgubili, dabogda*.

Slika 3. – Naslovnica Sportskih novosti dan nakon utakmice Hrvatska – Češka; izvor: Sportske novosti, 18. lipnja 2016.

Analizirajući sve navedene slučaje, izvlačim sljedeće zaključke. Učinci politizacije nogometnih navijača imaju dvostruki učinak na društvo. S jedne strane vidljiv je homogenizirajući potencijal nogometa u cjelini (primjerice u zajedničkom navijanju BBB-a i Torcide) koji je usmjeren protiv borbe prema čelnicima hrvatskog nogometa okupljenih oko Zdravka Mamića. Istovremeno, Zdravko Mamić zbog svojih trgovačkih (ili menadžerskih) vještina i kontroverznih medijskih istupa postaje „moderni heroj“ hrvatskog nogometa u očima druge skupine ljudi (fokusiranih na kapital i rezultatski orijentirani). To dovodi do daljnje polarizacije društva što zasigurno odgovara političkim elitama, ako se vodimo po staroj latinskoj uzrečici „divide et impera“ (podijeli pa vladaj).

Što se tiče navijačkog nasilja u Hrvatskoj, moram naglasiti kako je svaki oblik nasilja slanje određene poruke. Najvatreniji nogometni navijači u Hrvatskoj - ovisno o podneblju iz kojeg dolaze

i kluba za koji navijaju – koriste nogometne tribine kao mjesto s kojeg mogu ukazati na nepravilnosti u hrvatskom nogometu, a posljedično i u društvu. Uviđam kako dvije najveće i međusobno neprijateljske navijačke skupine (BBB i Torcida) imaju jednak stav prema čelnicima hrvatskog nogometa, no istovremeno se – prilično paradoksalno - produbljuje jaz između sjevera i juga Hrvatske.

Navijačko nasilje i sukob navijačkih plemena s vodstvom HNS-a intervjuirani eksperti za međuodnos nogometa i politike stavljaju na treće mjesto najvećih problema hrvatskog nogometa. Najveći problem za većinu kazivača (njih osmero) je zlouporaba hrvatskog nogometa u svrhu ostvarivanje partikularnih interesa, što je i jest dominantni uzrok navijačkog nasilja u suvremenoj Hrvatskoj. Navodim nekoliko karakterističnih izjava:

- *Revolt nepravde je poznat u psihologiji kao najveći motiv. I taj jadni narod, ovo je nogometni puk koji je u jednom revoltu bio radi svega što se dešava.* – Miroslav Blažević
- *Više je potencirano nasilje, nego što zapravo postoji. Potencirano je isto od interesnih skupina, politike, i (da ne kažem) manipulativnih interesa koji žele prikazati da je to (navijačko nasilje i huliganizam) veći problem nego ovo (financijsko izvještavanje, transparentno poslovanje, edukacije).* – Zoran Stevanović
- *Izvor svih tih problema (navijačkog nasilja) je Dinamo, jer Mamić gura i navijače. Mamić i igrača odigra jednu dvi utakmice i on ga gurne u reprezentaciju. Ljudi to vide i to je problem.* – Toni Bilića
- *I kod nas je specifično to što imamo trenutno golem otpor prema nogometnom savezu, gdje se to nasilje može zaista objasniti kao neka vrsta sabotaze, ali opet, jednostavno je pospješeno od strane nogometnog saveza, koji ne suzbija taj problem, nego ga pospješuje svojim oholim autističnim ponašanjem zapravo tjeraju (institucije i politika) ljude da pribjegavaju nekim metodama, kao što su crtanje svastike ili prekidanje utakmice u Milanu.* – Julija Kranjec
- *Ako nema neizvjesnosti, nema draži, nema čara – ako nema neizvjesnosti, onda to nije sport.* – Mario Stanić

U nekoliko istaknutih primjera vidljiva je sklonost ekstremnih navijača isticanju nacističkih simbola i povezanost s ekstremno desnom ideologijom. Bilo bi zanimljivo provesti istraživanje među navijačima o njihovim realnim motivima prilikom isticanja istih, ili povika „Za dom

spremni“ „Evo zore, evo dana...“ i sličnih. U vezi s tim je korisno spomenuti istraživanje Marina Sušnje (2015) prilikom izrade diplomskog rada „Sport kao nepresušan izvor (ne)poželjnog sjećanja“ na Filozofskom fakulteta Sveučilišta u Rijeci. U njemu autor zaključuje kako „ksenofobija i ustaštvo latentno su prisutni kod ispitanih navijača te „na površinu“ izlaze u trenutku kada se nacionalni identitet susreće sa elementima koji ga ugrožavaju odnosno kada su suprotstavljeni drugom identitetu koji je povijesno konfrontiran sa prvim.“ (Sušan, 2015: 52-53).

Vidljivo je kako su uzroci problematičnog ponašanja nogometnih navijača puno dublji i potrebno je društveno uključenje svih aktera u suzbijanju i prevenciji istoga. Kako Aleksandar Holiga ističe - *navijači su presjek društva, među njima ima svega*; hrvatski narod nije postao liberalan, otvoren i progresivan „preko noći“ ulaskom u Europsku Uniju – i ne libi se to pokazati na nogometnim utakmicama. Navijači u suvremenoj Hrvatskoj koriste tribine kao platformu s koje mogu protestirati protiv načina vođenja hrvatskog nogometa, pa i politike. Zaključujem mišlju Ozrena Bitija kako *javne politike, udruge civilnog društva trebaju obrazovat ljude za razliku društveno prihvatljivog od neprihvatljivog ponašanja*.

4.4. Politizacija (sportskih) medija

Pitanje politizacije sportskih medija vrlo je teško precizno identificirati. Razlog tomu je što mediji, *per se*, moraju izvještavati objektivno, nepristrano i neovisno o političkim preferencijama. No, kao i u prethodnim slučajevima svjedoci smo visoke politiziranosti sportskih medija u suvremenoj Hrvatskoj. Najšire razlikovanje medija jest prema načinu distribucije sadržaja. Stoga medije dijelimo na tiskane (novine i drugi tisak) te elektroničke (radio, televizija, internetski portali).

Ukupno najveći elektronički medij u Hrvatskoj je HRT (Hrvatska radio televizija), koja je javna televizija u vlasništvu države. Najveći tiskani sportski medij su *Sportske novosti*, 'mlađi brat' *Jutarnjeg lista*, druge najtiražnije tiskovine u nas. Obje novine pripadaju medijskoj kući *Hanza Media d.o.o.*, koje su u vlasništvu nedavno preminulog Marijana Hanžekovića³¹. Uzeći u obzir

³¹ Marijan Hanžeković bio je ugledni hrvatski pravnik, vlasnik odvjetničke kuće Hanžeković & partneri, mason i član Trilateralne komisije. Zbog mnogobrojnih parnica povezanih s HRT-om i Zagrebačkim Holding-om, u Hrvatskoj je dobio nadimak 'kralj ovrha'. Njegova povezanost s nogometom očituje se u bliskoj vezi s GNK Dinamom i Zdravkom Mamićem. Hanžeković je bio član Izvršnog odbora Dinama te kasnije istaknuti član Skupštine Dinama. Dodatno, Hanžekovićev odvjetnički ured bio je zadužen oko pravnih pitanja vezanih za privatizaciju GNK Dinama. (Jutarnj.hr, 2018.)

prijateljske veze s najkontroverznijom figurom hrvatskog nogometa, ne treba se čuditi tendencioznim naslovima *Sportskih novosti*, te nekritičnim tekstovima prema načinu i vođenju GNK Dinama i Hrvatske nogometne reprezentacije (Žuraj, 2018).

U kontekstu politizacije sportskih medija, važno je spomenuti i trokut odnosa Milan Bandić (političar, gradonačelnik Grada Zagreba) – Marijan Hanžeković (odvjetnik) – Zdravko Mamić (savjetnik³² GNK Dinamo). Milan Bandić je inače i počasni predsjednik Dinama, odlikovan od strane samog Zdravka Mamića. On i Grad Zagreb već godinama *hrane* GNK Dinamo javnim novcem i te su informacije dobro poznate javnosti³³. Poslovna i prijateljska veza s Marijanom Hanžekovićem potvrđena je u činu plaćanja jamčevine od 15 milijuna kuna. Iz navedenog je jasno da sva trojica sjede u istom čamcu...

Slika 4. Zagrebački gradonačelnik Milan Bandić u društvu Zdravka Mamića

U svijetu sportskog novinarstva u Hrvatskoj, indikativno jest i nedavno osnivanje HNTV-a – specijalizirane televizijske kuće za praćenje domaćeg nogometa. Zanimljivo je - i nadasve

³² Tako sam sebe naziva, kako ne bi imao pravnih problema budući da je protiv njega podignuta optužnica te se trenutno nalazi u Međugorju, u Bosni i Hercegovini. No svima je jasno kako je on i dalje „prva violina“ kluba, te da sve važne odluke trebaju njegov pristanak (24. sata.hr, 2019)

³³ U proteklih 10 godina, Dinamo je od Grada Zagreba dobio više od 300 milijuna kuna javnog novca (Polovanec, 2018).

apsurdno - kako „sličan kanal ne postoji nigdje u svijetu – ni na tržištima gdje se ukupna vrijednost televizijskih prava mjeri milijardama eura, a niti na onima većima 10 do 15 puta od Hrvatske.“ (Holiga, 2016). Stoga se ispravno zapitati o stvarnim motivima pokretanja ovog kanala. Pogotovo ako uzmemo u obzir kako je glavni urednik Ivica Blažičko, također ugledan i kvalitetan sportski novinar, poznat po bliskosti s vodstvom HNS-a i nekritičkom praćenju stanju u tuzemnom nogometu.

Eksperti za međudnos nogometa i politike u Hrvatskoj (od kojih su neki i sami sportski novinari) jednostrano imaju negativno mišljenje o stanju kako općeg, tako i sportskog novinarstva u Hrvatskoj. Ovdje navodim neke od karakterističnih izjava na pitanje (17) „Kako masovni mediji doprinose upoznavanju javnosti s pojavnošću i uvjetovanošću najvećih problema hrvatskog nogometa“:

- *Imamo najpraćeniji masovni medij koji se zove HRT gdje sportski novinari isključivo služe kao glave koje govore, a ja bi rekao da te glave, osim što govore, provode vrijeme između vlastitih guzica i sportskih zvijezda kojima se ulizuju. – Zvonko Alač*
- *Masovni mediji, pogotovo sportski dio novinarstva, vrlo je često nažalost produžena ruka nogometnih menadžera i tajkuna, i vrlo često iskrivljuju stvarnost umjesto da propitkuju i razotkrivaju. – Dražen Ćurić*
- *Osobe koje upozoravaju da takvom događaju nije mjesto u društvu ili sportu su postali izdajnici Hrvatske, dok oni koji brane takvo ponašanje su postali oni koji brane ugled Hrvatske. Tu je zanimljiv slučaj kako se mi u društvu nosimo s tim stvarima i kako se zrcali situacija u nogometu. – Julija Kranjec*
- *Vrlo je mali broj medijskih aktera na određeni način objektivni i neovisan. Ima ih, ali su mediji dosta usmjereni na svoje poslove, političke agende i oni u tom pogledu ne rade pritisak da naprave neku promjenu u nogometu. Neki od njih su neutralni, neki nemaju kritičan stav i nisu uopće usmjereni na šire aspekte. – Marko Mustapić*
- *Postoje sprege među ljudima koji su urednici i onih koji su vladajući i tu opet nije samo visoka državna razina već i lokalna. Nekompetencija da neke stvari pišu i interesna pozicija. – Ozren Biti*
- *Mediji su posebna priča, oni daju ono što narod hoće, a narod hoće čuti negativne pizdarije. Jer se dobra vijest više ne prodaje. Konstruktivno, pozitivno se ne prodaje,*

prodaje se negativno. I što veći broj klikova to je bolje. Senzacije se traže, senzaciju vam dajemo, senzaciju ćete kupiti. – Mario Stanić

- *Politika je posljednjih godina zainteresirana za nogomet, ali više u reklamne svrhe i svrhe predizbornih obećanja. To se događa zbog osobne promidžbe, ili promidžbe stranaka.* – Zoran Stevanović

Učinci koje politizacija sportskih medija ima na društvo u cjelini su, po mome viđenju, vrlo negativni. Prikazan nekritički odnos prema temeljnim problemima hrvatskog nogometa reproducira postojeće stanje u nogometu. Navijači i ostali zaljubljenici nisu slijepi na ove anomalije u nogometu i svjesni su političke igre i uloge novca, te bivaju dodatno frustrirani ovakvim odnosom prema voljenom sportu.

Na tragu članka Tatjane Ileš (2018), ovaj dio zaključujem mišlju kako je prisutna zlouporaba i manipulacija medijima, s ciljem „preusmjeravanja pozornosti“ na druge probleme, koristeći „strategiju pobuđivanja/buđenja emocija“³⁴; gdje „tako kritičku svijest zamjenjuju emotivni impulsi, a upotreba emotivnog registra omogućava pristup nesvjesnom, pa je kasnije moguće na toj razini provesti ideje, želje, brige, bojazni ili prinudu, ili pak izazvati određena ponašanja – poput, primjerice, forsiranja nacionalnoga zajedništva tijekom velikih nogometnih (ili još nekih drugih sportskih) natjecanja.“ (Ileš, 2018: 474).

Donosim pregled ostalih karakterističnih izjava značajnih za ovaj rad. Većina se odnosi na povezanost politike i nogometa u suvremenoj Hrvatskoj, te ključne probleme hrvatskog nogometa:

- *Politika je zainteresirana za profesionalni nogomet na dnevno-političkom principu, odnosno dnevno-političkoj bazi, kada se bliže izbori, kada Hrvatska država onih par mjeseci u tom olimpijskom ciklusu od te paradne države zaglumi pravnu.* – Zvonko Alač
- *Tipične rak-rane hrvatskog društva su rak-rane i hrvatskog nogometa – korupcija, nepotizam, kriminalnost, krimogenost, nedosljednost, raskorak između velikih grandioznih proklamiranih riječi i djela koje nikako ili jako loše ili blijedo ili nedostojno prate.* – Zvonko Alač

³⁴ Ovo su koncepti Noama Chomskog, u sklopu njegovog promišljanja o deset manipulativnih strategija medija. Chomsky je američki jezikoslovac, filozof, kognitivni znanstvenik, politički aktivist, pisac i predavač (Ileš, 2018).

- *Nogomet je izuzetno zainteresiran za politiku zbog toga što u Hrvatskoj, a izuzetno nogomet i cijeli profesionalni sport kada bi bio prepušten samo tržištu, kada ne bi bilo dotacija od države i lokalne samouprave, praktički bi bio na prosjačkom štapu. Na drugoj razini, nogomet, a i politika su zainteresirani jedni za druge jer je nogomet oduvijek bio pogodan medij za pranje novca i za jedan klijentelizam koji je ipak teže ostvariti kada je*
- *Nogomet je neodvojiv od kod nas od politike, prije svega jer krovna nogometna organizacija, imamo samo jednu, koja se pravi da nije javna kad joj to odgovara, a javna je kad im odgovara, tumači pravila kako oni žele. – Dea Redžić*
- *Od pamtivijeka više politika koristi nogomet. Nogomet koristi politiku da bi opstao, jer dugi niz godina je sponzoriran od strane politike. – Mario Stanić*

5. ZAKLJUČAK

U ovome radu analiziram oblike i učinke politizacije profesionalnog nogometa u suvremenoj Hrvatskoj. Navođenjem niza primjera politizacije profesionalnog nogometa potvrđena je prva teza o intenzivnoj politizaciji toga sporta u suvremenoj Hrvatskoj. Razlog ovakve politizacije nogometa u suvremenoj Hrvatskoj povežujem s općenitim stanjem u društvu, koji karakterizira svekolika kriza. Tako politički akteri koriste nogomet kao društveno polje koje ima izrazitu mogućnost mobilizacije u Hrvatskoj. Događa se ono što Meyer (2003) naziva depolitizacijom politike, odnosno njena otuđenost od društvenog života.

Do 2000. godine glavni oblik te politizacije bio je promidžbeni, a primarno je imala svrhu afirmacije i legitimacije novonastale države i postizanje općeg širokog društvenog i vrijednosnog konsenzusa³⁵. U periodu od 2010. do 2013. godine osnovni problem koji ja uočavam jest u njezinom klijentelističkom odnosu u vezi s profesionalnim hrvatskim nogometom. Osobe koje obavljaju čelne funkcije vrlo dobro su umrežene u političkim, sudskim i gospodarskim krugovima, koje im pružaju pravnu sigurnost i zaštitu.

³⁵ O važnosti sporta pri afirmaciji novonastale Hrvatske države i oblikovanju nacionalnog identiteta piše Zlomislić (2017).

Dominantni oblici politizacije nogometa u suvremenoj Hrvatskoj su korištenje nogometa od političkih aktera kao sredstvo samopromocije te korištenje nogometa kao pozornice za izraz (najčešće ekstremnih) političkih ideologija. Posljednje navedeni oblik politizacije osobito je intenziviran nakon ulaska Hrvatske u Europsku Uniju, 1. srpnja 2013. godine. Smatram kako je razlog učestalijih incidenata i „koketiranja“ dijela navijača s ustaškom, nacističkom i rasističkom ideologijom u protestnom djelovanju protiv vodstva Hrvatskog nogometnog saveza te zato što oni isticanje ovih simbola koriste kao izraz nacionalne identifikacije.

Analizom odabranih primjera politizacije nogometa potvrđujem i drugu početnu tezu: politizacija profesionalnog nogometa više povećava društvenu konfliktnost nego što homogenizira društvo. Negativni učinci koje politizacija profesionalnog nogometa u suvremenoj Hrvatskoj ima na društvo u cjelini su sljedeći: daljnja polarizacija i porast antagonizma između sjevera i juga Hrvatske, centralizacija hrvatskog nogometa, normaliziranje kriminalnih oblika ponašanja i normaliziranje ekstremističkog ponašanja.

Konačno, različiti oblici politizacije profesionalnog nogometa očituju se u svakom idealtipskom odnosu politike i nogometa. Prema većinskom mišljenju (njih devetero) eksperata za međuodnos nogometa i politike, dominantan oblik međuodnosa jest manipulacija. Ističem kako se radi o uzajamnom odnosu – riječ je o simbiozi, međusobnom preklapanju i prožimanju. S jedne strane, manipulacija nogometa prema politici očituje se u partikularnom provođenju Zakona o sportu i klijentelističkom odnosu vodećih ljudi hrvatskog nogometa prema tome sportu. Manipulacija politike prema nogometu najjasnije je vidljiva prilikom značajnih utakmica koje vodeći političari koriste kao sredstvo samopromocije. Četvero kazivača ističe nezanimanje kao dominantan oblik međuodnosa nogometa i politike u suvremenoj Hrvatskoj. Nezanimanje je vidljivo u inertnoj politici provođenja postojećih zakona i nedostatku političke volje za rješavanje temeljnih problema hrvatskog nogometa. Preostala dva kazivača ističu suradnju, odnosno konflikt kao dominante modele međuodnosa politike i nogometa u Hrvatskoj. Primjer suradnje nogometa i politike jest u zajedničkim pokušajima suzbijanja i prevencije navijačkog nasilja, dok je konflikt najočitiiji u sukobu navijača i vodećih ljudi hrvatskog nogometa.

Smatram kako politizacija profesionalnog nogometa u ovom opsegu guši njegov razvoj i „prlja“ sam sport, koji bi trebao biti neutralan po tome pitanju! Pretpostavljam kako će daljnji prodor stranog kapitala smanjiti opseg politizacije nogometa u budućnosti. No, dug je put do kvalitetnog

i ujednačenog normativnog uređenja nogometa u Hrvatskoj i prekid veza sa stranačkom politikom. Razlozi ovome su ukorijenjeni u regionalnoj podjeli Hrvatske, te je potrebna snažna društvena i politička volja kako bi se ovo promijenilo. No, ako neko polje u hrvatskom društvu ima potencijal snažne mobilizacije ljudi, to je definitivno nogomet.

Poznata izreka kako je „sport ogledalo društva u kojem se nalazi“ na najbolji mogući način se potvrđuje na primjeru nogometa u suvremenoj Hrvatskoj. Iako naizgled „europeizirani“ i prožeti liberalnim vrijednostima, u hrvatskom društvu je i dalje prisutna zabrinjavajuća količina ksenofobije, homofobije i rasizma. Razlog ovome je prvenstveno neznanje, te mi kao društvo moramo raditi na promicanju vrijednosti tolerancije, inkluzivnosti, otvorenosti i općenito građanskom obrazovanju.

LITERATURA

a) Knjige i članci

1. Babić Krešić, Ivana (2015) Globalizacija, europeizacija i tranzicija – fenomeni današnjice i smjernice budućeg razvoja. *Nova prisutnost*, 13(3): 381-409.
2. Bartoluci S., Perasović B. (2007) Sociologija sporta u hrvatskom kontekstu. *Sociologija i prostor*, 175(1): 105-119.
3. Burnham Peter i sur. (2006) *Metode istraživanja politike*. Zagreb: Biblioteka Politička misao.
4. Bodin, D., Robene, L., Heas, S (2007) *Sport i nasilje u Europi*. Zagreb: Knjiga trgovina.
5. Biti, Ozren (2018) *Domaći teren: Sociokulturalno istraživanje hrvatskog sporta*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
6. Caillois, Roger (2001) *Man, play and games*. University of Illinois press: Chicago.
7. Holiga, Aleksandar (2018) *Nogomet narodu*. Zagreb: Jesenski i Turk.
8. Ileš, Tatjana (2018) Dresiranje naroda: nogomet, sapunice i *realityji*. *Politička misao*.
9. Kustec Lipicer S., Maksuti A. (2010) Odnos politike i sporta u perspektivi teorijskih analiza u politologiji. *Anali hrvatskog politološkog društva*, 7(1): 147-170.
10. Kovačić, Marko (2015) Politika za mlade u Hrvatskoj: anatomija jedne politike. U: Dunja Potočnik (ur.), *Demokratski potencijali mladih*. (str. 269-299). Zagreb: Institut za društvena istraživanja; Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo.
11. Lalić D., Biti O. (2008) Četverokut sporta, nasilja, politike i društva: znanstveni uvid u Europi i u Hrvatskoj. *Politička misao*, 45(3-4): 247-272.
12. Lalić, Dražen (2010) Je li hrvatski nogomet mrtav i može li se oživjeti?. *Političke analize*, (4): 29-33.
13. Lalić, Dražen (2011) *Torcida. Pogled iznutra*. Zagreb: Profil
14. Lalić, Dražen (2018) *Nogomet i politika. Povijest i suvremenost međudnosa u Hrvatskoj*. Zagreb: Fraktura
15. Meyer, Thomas (2003) *Transformacija političkoga*. Zagreb: Politička kultura.
16. Marković, Ivan (2012) „Počeci hrvatskog nogometa“. *NOVA CROATICA*, 6: 305-328.
17. Marsh, D; Stoker, G (2005) *Teorije i metode političke znanosti*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

18. Merkel, Wolfgang (1999) Teorije transformacije: demokratska konsolidacija postautoritarnih društava. *Politička misao*, 36(3): 121-150.
19. Tkalac Verčić A. i sur. (2010) Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje, Zagreb: M.E.P.
20. Vrcan, Srđan (2003) *Nogomet – politika – nasilje. Ogledi iz sociologije nogometa*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
21. Zlomislić, Marko (2017) Sport i oblikovanje nacionalnog identiteta u samostalnoj Hrvatskoj (1990-1998) (Diplomski rad, Filozofski fakultet), Zagreb: Filozofski fakultet.

b) Internetske stranice

1. 24 sata.hr (2019) Zdravko Mamić: u Dinamo još uvijek uvažavaju što ja kažem
<https://www.24sata.hr/sport/zdravko-mamic-u-dinamu-jos-uvijek-uvazavaju-sto-ja-kazem-646936> [Pristupljeno 14. 06. 2019.]
2. Badblueboys.hr (2012) Feljton „Kronologija jednog ludila“
<http://www.badblueboys.hr/category/feljton/> [Pristupljeno 16. 05. 2019.]
3. Cnn.com (Michel Platini taken into custody over 2022 Qatar World Cup corruption allegations)
<https://edition.cnn.com/2019/06/18/football/michel-platini-2022-world-cup-arrest-intl/index.html> [Pristupljeno 04. 06. 2019.]
4. Čuto, T. (2006) Kukasti križ načinjen od hrvatskih huligana. *Večernji list*.
<https://www.vecernji.hr/sport/kukasti-kriz-nacinjen-od-hrvatskih-huligana-822517>
[Pristupljeno 14. 06. 2019.]
5. Dailymail.co.uk (2016)
<https://www.dailymail.co.uk/sport/football/article-2510676/Croatia-pro-Nazi-chants-denied-Josip-Simunic.html> [Pristupljeno 15. 06. 2019.]
6. Express.hr (2015) Mamić je Kolindi organizirao feštu za rođendan
<https://www.express.hr/top-news/mamic-je-kolindi-organizirao-festu-za-rodendan-849>
[Pristupljeno 24. 05. 2019.]
7. Football History (2019) Football history

- <https://www.footballhistory.org/> [Pristupljeno 15. 05. 2019.]
8. Gol.hr (2015) Hrvatska sramota obišla svijet
<https://gol.dnevnik.hr/clanak/nogomet/hrvatska-sramota-obisla-svijet-svi-su-prepoznali-nevidjenu-glupost---389131.html> [Pristupljeno 12. 06. 2019.]
9. Gol.hr (2016) Više od 10 000 navijača bodrilo Hrvatsku
<https://gol.dnevnik.hr/clanak/euro-2016/vise-od-10-tisuca-navijaca-bodriilo-hrvatsku-protiv-ceske---440669.html> [Pristupljeno 13. 06. 2019.]
10. Holiga, A (2016) Rat za nogomet: Telegram doznaje sve o pokušaju HNS-a da preotme televizijska prava za HNL. *Telegram.hr*
<https://www.telegram.hr/price/rat-za-nogomet-telegram-doznaje-sve-o-pokusaju-hns-a-da-preotme-tv-prava-za-hnl/> [Pristupljeno 03. 06. 2019.]
11. Hrvatski nogometni savez (2014) 29. sjednica izvršnog odbora HNS-a
<https://hns-cff.hr/news/4431/zakljucci-29-sjednice-izvrsnog-odbora-hns-a/> [Pristupljeno 18. 06. 2019.]
12. Index.hr (2011) Pogledajte dokaz...
<https://www.index.hr/sport/clanak/pogledajte-dokaz-da-su-navijaci-na-stade-de-franceu-formirali-slovo-u/545019.aspx?mobile=false> [Pristupljeno 26. 05. 2019.]
13. Index.hr (2016) Predsjednice, čime Vas to...
<http://www.index.hr/vijesti/clanak/predsjednice-cime-vas-to-mamic-drzi-za-muda/873791.aspx> [Pristupljeno 09. 06. 2019.]
14. Jutarnji.hr (2008) Hrvatski navijači formirali slovo U
<https://www.jutarnji.hr/arhiva/hrvatski-navijaci-formirali-slovo-u/3302381/> [Pristupljeno 15. 06. 2019.]
15. Jutarnji.hr (2016) Navijački skup na rivi...
<http://www.jutarnji.hr/navijacki-skup-na-rivi-podrska-cijele-dalmacije-hajduku-u-borbi-protiv-hns-a-/1243647/> [Pristupljeno 04. 06. 2019.]
16. Jutarnji.hr (2019) Preminuo odvjetnik Marijan Hanžeković
<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/preminuo-odvjetnik-marijan-hanzekovic-jutros-u-zagrebu-otisao-je-ugledni-pravnik-uspjesan-poduzetnik-sportski-djelatnik-i-ljubitelj-umjetnosti/6977913/> [Pristupljeno 14. 06. 2019.]

17. Jurišić, B. (2012). Mogu li se sport i politika uopće razdvojiti? *Sportnet.hr*
<http://sportnet.rtl.hr/kolumne/435908/juris/mogu-li-se-sport-i-politika-uopce-razdvojiti/>.
[Pristupljeno 16. 09. 2019.]
18. Polovanec, M (2018) Dinamu od Grada Zagreba preko 300 milijuna kuna. *Nogometplus.net*
http://www.nogometplus.net/index.php/domaci_nogomet/dinamu-od-grada-zagreba-preko-300-milijuna-kuna/ [Pristupljeno 24. 05. 2019.]
19. Portal Novosti (2019) Politizacija sporta je nasljedstvo Tuđmana
<https://www.portalnovosti.com/dario-brentin-politizacija-sporta-je-nasljedstvo-tudjmana>
[Pristupljeno 28. 05. 2019.]
20. Poslovni.hr (2018) Doček Vatrenih
<http://www.poslovni.hr/hrvatska/foto-prizori-od-kojih-zastaje-dah-pogledajte-najbolje-fotografije-sa-jucerasnjeg-doceka-vatrenih-342971> [Pristupljeno 09. 06. 2019.]
21. Poslovni.hr (2019) Mladi bježe iz svih županija
<http://www.poslovni.hr/hrvatska/mladi-bjeze-iz-svih-zupanija-355379> [Pristupljeno 03. 06. 2019.]
22. The Guardian (2013) Croatia's Josip Simunic defends 'pro-Nazi' World cup celebration chant.
<https://www.theguardian.com/football/2013/nov/20/croatia-josip-simunic-defends-apparent-pro-nazi-chant> [Pristupljeno 25. 06. 2019.]
23. Totalsportek.com (2019) World's Most Popular Sports
<https://www.totalsportek.com/most-popular-sports/> [Pristupljeno 09. 09. 2019.]
24. Topendsports.com (2019) World's most popular sports
<https://www.topendsports.com/world/lists/popular-sport/fans.htm> [Pristupljeno 09. 06. 2019.]
25. Sportske.hr (2019) Potvrđena USKOK-ova optužnica
<https://sportske.jutarnji.hr/nogomet/nogomet-mix/potvrdena-druga-uskok-ova-optuznica-protiv-mamica-bivseg-izvrsnog-predsjednika-dinama-terete-za-izvlacenje-cak-200-milijuna-kuna/8899934/> [Pristupljeno 28. 05. 2019.]
26. Sbnation (2016) Simunic fascist salute Croatia
<https://www.sbnation.com/soccer/2013/11/20/5125158/simunic-fascist-salute-croatia>
[Pristupljeno 25. 05. 2019.]

27. Šnidarić, Marko (2014) Debakl vaučera! HNS ih ukinio jer su bili „štetni za nogomet“.
<https://www.24sata.hr/sport/hns-ukinuo-vaucere-nastetili-su-klubovima-te-navijacima-355225> [Pristupljeno 18. 06. 2019.]
28. Tportal.hr (2016) Veliki prosvjed BBB-a
<https://www.tportal.hr/sport/clanak/veliki-prosvjed-bbb-a-imao-jasnu-poruku-vi-ste-pokrovitelji-pljacke-20151127> [Pristupljeno 25. 06. 2019.]
29. Večernji.hr (2018) Klubovi Prve HNL
<https://www.vecernji.hr/sport/klubovi-prva-hnl-privatizacija-nogomet-1213881>
[Pristupljeno 28. 06. 2019.]
30. Visitflorence.com (2019) The Calcio Storico Fiorentino
<https://www.visitflorence.com/florence-events/calcio-storico-fiorentino.html>
[Pristupljeno 10. 06. 2019.]
31. Vojković, G. (2016) Predsjednice, čime vas to Mamić drži za muda? *Indeks.hr*
<http://www.index.hr/vijesti/clanak/predsjednice-cime-vas-to-mamic-drzi-za-muda/873791.aspx> [Pristupljeno 25. 05. 2019.]
32. Žuraj, I (2018) Plave kronike – Otišao je Marijan Hanžeković (...) *Nogometplus.net*
<http://www.nogometplus.net/index.php/n-rubrike/plave-kronike/plave-kronike-otisao-marijan-hanzekovic-drustvena-elita-birala-rijeci-a-obican-puk-uvrede/> [Pristupljeno 14. 06. 2019.]
33. Wikipedia.org.(2019) Hrvatska nogometna reprezentacija
https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatska_nogometna_reprezentacija#Svjetsko_prvenstvo
[Pristupljeno 21. 05. 2019.]

PRILOG 1. UPITNIK ZA INTERVJU

MEĐUODNOS NOGOMETA I POLITIKE U HRVATSKOJ U POSLJEDNJIH 15 GODINA

Upitnik za strukturirani intervju

Intervjuer:

Datum intervjuja:

Način i mjesto intervjuja:

Ime i prezime ispitanika:

Profesija:

Zanimanje:

1. Koliko je u Hrvatskoj politika posljednjih godina zainteresiran za profesionalni nogomet? Zbog kojih osnovnih razloga? Kakva je razlika s politikom u razvijenim zemljama zapada?
2. A koliko je u Hrvatskoj nogomet zainteresiran za politiku i zbog kojih je razloga tako? Možete li usporediti razlike s nogometom u razvijenim zemljama?
3. Kakav je stvarni odnos između profesionalnog nogometa i državne politike danas? Je li riječ o nezanimanju, suradnji, sukobu ili možda manipulaciji?
4. Ima li nogomet kod nas posljednjih desetak godina društveno korisniju, otprilike jednaku ili štetniju ulogu u Hrvatskom društvu, u usporedbi s razdobljem od početka 90ih do sredine prošlog desetljeća?
5. Donosi li djelovanje različitih aktera Hrvatskog nogometa u posljednjih petnaestak godina više koristi ili štete ugledu zemlje u inozemstvu?
6. Je li HNS demokratska organizacija? Treba li dozvoliti veću participaciju navijačima i bi li po vašem mišljenju to rezultiralo većim interesom za nogomet?
7. Koji se interesi pri donošenju odluka unutar hrvatskog nogometa u posljednjem desetljeću najviše uzimaju u obzir? Nogometa u cijelosti, svih prvoligaša ili određenih klubova i pojedinaca? Zbog kojeg razloga?
8. Jesu li svi prvoligaški klubovi u Hrvatskoj ravnopravni i u jednakoj poziciji da ostvare sportski uspjeh?
 - 8.1 (potpitanje ako je odgovor NISU) U čemu se izražava i zbog kojih se razloga javlja?
9. Koliko je odsutnost rezultatske neizvjesnosti u zadnjih deset godina štetna za hrvatski nogomet; mogu li ostali klubovi u toj situaciji ostati kompetitivni i proizvoditi kvalitetne igrače?
10. Trebaju li se prvoligaški profesionalni klubovi u Hrvatskoj financirati javnim sredstvima i kako se vi kao porezni obveznik osjećate financirajući poslovanje udruge Dinamo?

11. Treba li Hrvatskoj vrhunski ligaški nogomet ako on nije održiv?
 12. Ocijenite je li kvalitetno zakonski uređeno područje profesionalnog nogometa u Hrvatskoj, ako nije, što bi ste promijenili?
 13. Po Vašem mišljenju, koji su najveći problemi hrvatskog nogometa i koji od tih problema bi ste izdvojili kao primarni prioritet?
 14. Kako bi prema Vašem mišljenju naše društvo trebalo djelovati na suzbijanju tog (najvećeg) problema, i koji akteri najviše pridonose?
 15. Ocijenite aktivnosti Kukuriku koalicije u suzbijanju tih problema.
 16. Kako najpraćeniji masovni mediji doprinose upoznavanju javnosti s pojavnošću i uvjetovanošću najvećih problema hrvatskoga nogometa?
 17. Koja je težina navijačkog nasilja i hulganizma kao problema hrvatskog nogometa zadnjih 15ak godina u usporedbi s ranijim razdobljima?
 18. Koji je po vašem mišljenju najteži incident vezan za međudnos nogometa i politike u posljednjih 15ak godina?
 19. Zbog čega dolazi do političkog ekstremizma navijača i drugih aktera nogometa vezano za reprezentaciju I neke prvoligaške klubove u Hrvatskoj?
 - 19.1 Kako bi trebalo suzbijati te pojave?
 20. Reagiraju li velike stranke nepristrano i valjano na aktualne probleme hrvatskog nogometa?
 21. Jesu li vodeći akteri hrvatskog nogometa u posljednjem desetljeću dominantno skloni nekoj stranci i, ako da - zašto?
 22. Koristi li kod nas politika više nogomet ili moćni akteri nogometa više koriste politiku I njene aktere?
 23. Kako ocjenjujete političke učinke djelovanja Zdravka Mamića?
 24. Ocijenite kako će se okončati kazneni postupak protiv braće Mamić I Damira Vrbanića. Smatrate li da ih očekuje presuda sa strogom ili blagom kaznom, hoće li biti oslobođeni ili do suđenja neće ni doći?
 25. Koliko ima nacionalizma u hrvatskom nogometu?
 26. Jeste li osobno imali nekih teškoća zbog javno iznesenih stavova o problemima hrvatskoga nogometa I njegovoj međupovezanosti s politikom?
 27. Je li Vam u posljednjih nekoliko godina više, otprilike jednako ili manje stalo do uspjeha hrvatske reprezentacije nego u prethodnom razdoblju? Ukratko obrazložite.
 28. ili BONUS pitanje: za koji NK u Hrvatskoj navijate?
-

SAŽETAK

U ovome radu autor se bavi pitanjem politizacije profesionalnog nogometa u suvremenoj Hrvatskoj. Zbog širine i kompleksnosti teme u radu je fokus na vrhunski profesionalni nogomet zbog njegove važnosti i prelijevajućeg efekta na hrvatsko društvo. U radu su postavljena dva osnovna cilja: (1) ustanoviti koji su dominantni oblici politizacije profesionalnog nogometa u suvremenoj Hrvatskoj, te (2) ustvrditi koji su učinci politizacije na društvo u cjelini. Glavni istraživački alat je metoda strukturiranog intervjua i kvalitativna analiza podataka. U razdoblju od prosinca 2016. do travnja 2017. godine skupljena je obimna empirijska građa percepcije eksperata o međuodnosu nogometa i politike. Koristeći *desk-metodu*, autor analizira medijski najistaknutije slučajeve međuodnosa nogometa i politike. U analizi su potvrđene početne pretpostavke; politizacija profesionalnog nogometa u suvremenoj Hrvatskoj je intenzivna i sveprisutna, te dodatno, politizacija profesionalnog nogometa u suvremenoj Hrvatskoj više povećava društvenu konfliktnost nego što homogenizira društvo. Konačno, autor zaključuje kako su se u periodu suvremene Hrvatske promijenili dominantni oblici politizacije profesionalnog nogometa. Dominantni oblici politizacije nogometa danas su korištenje nogometa od političkih aktera kao sredstvo samopromocije i ostvarivanje partikularnih interesa, korištenje nogometa kao pozornice za izraz (najčešće ekstremnih) političkih ideologija, te jedan klijentelistički, odnos u vezi s hrvatskim nogometom.

KLJUČNE RIJEČI: profesionalni nogomet, politika, politizacija, suvremena Hrvatska, društvo.

ABSTRACT

In this paper the author deals with the question of politicization of professional football in contemporary Croatia. Due to the breadth and complexity of the topic, the paper focuses on top professional football because of its importance and its spillover effect on Croatian society. The paper sets out two main goals: (1) to identify what are the dominant forms of politicization of professional football in contemporary Croatia, and (2) to determine what are the effects of politicization on society as a whole. The main research tool was a structured interview method and qualitative data analysis. From December 2016 to April 2017, an extensive empirical material of experts' perceptions of the relationship between football and politics was collected. Using a desk-based method, the author analyzes the media's most prominent cases of the relationship between football and politics. The initial assumptions were confirmed in the analysis; the politicization of professional football in contemporary Croatia is intense and ubiquitous, and in addition, the politicization of professional football in contemporary Croatia increases social conflict more than homogenizes society. Finally, the author concludes that the dominant forms of politicization of professional football have changed in contemporary Croatia. The dominant forms of politicization of football today are the use of football by political actors as a means of self-promotion and pursuing particular interests, the use of football as a stage for the expression of (usually extreme) political ideologies, and a clientelistic, relationship with Croatian football.

KEY WORDS: professional football, politics, politicization, contemporary Croatia, society.